



I

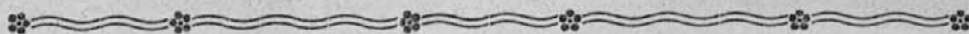
2

ОТЪСЪВЪЩА-ПЛАЧУЩА

1914 — MAJ - SVIBANJ - MAJ — 1914

Vsebina:

M. Pavlović, Beograd: O medjusobnom odnosu južnoslovenskih plemena. —
Milostislav Bartulica Beograd: Hrvatski nacionalizam — A. M., Dunaj: Med
avstrijskimi krizami. — Широ Солдо, Беч: Босна и Херцеговина. —
Jerolim Miše, Split: Integralno razvijanje jedinice. — Janko Lavrin, Petro-
grad: Sedanja kulturna kriza in južno Slovanstvo. — Десанка П. Васиљевић,
Београд: Питање о источном или јужном наречју. — Mato Vučetić, Prag:
Sokolstvo. — Vladislav Fabjančič, Belgrad: Delo za Jugoslovenstvo. —
Beleške. — Скерлић.



»GLAS JUGA« izhaja vsak mesec po enkrat.

Naročnina za Avstro-Ogrsko za celo leto 6 K, za Srbijo 6 din.,
za Črno Goro 6 perp., za inozemstvo 7 frankov.
Posamezna številka 60 vin. — Za učitelje in dijake polovica.

Uredništvo in upravništvo je v Ljubljani, Sv. Petra cesta 26.

Za slovenske kraje je tej številki priložena azbuka.

Lastnik: Konsorcij „Glas Juga“. — Izdajatelj in odgovorni urednik: V. M. Zalar.
Tiskarna: A. Slatnar v Kamniku.

M. PAVLOVIĆ, BEOGRAD:

O medjusobnom odnosu južno-slovenskih plemena.

Pitanje o kulturnom i apsolutnom jedinstvu južnih Slovena smatra se kao pitanje političko. Ali ono, tako isto, može se rasmatrati sa gledišta nauke, naročito u momentima kada treba ispraviti po koje zastarelo i netačno mišljenje, ili uneti savremenu argumentaciju za potkrepljenje same ideje. Ovom prilikom meni izgleda potrebno, iz više razloga, progovoriti o stvarnom odnosu medju pojedinim ograncima južnoslovenske grupe. Ja ću se ograničiti samo na fakta koja nam pruža nauka o jeziku, jer se, upravo na tom terenu, ukazuje potreba da se diskutuje ovo pitanje.

Sem poznatih živih dijalekata južnoslovenskih naroda mi imamo i jedan jezik stare slovenske literature — crkvenostaroslovenski. On, nesumnjivo, pripada južnoslovenskim jezicima. Ali pitanje o njegovom bližem određivanju, jedno od najsloženijih, rešavano je vrlo dugo i sa raznim argumentacijama prošloga veka.*) — U slavistici poznata je t. zv. Panonska teorija o staroslovenskom jeziku, po kojoj su Kopitar a za njim Miklosich hteli da istaknu jezik panonskih Slovena kao jezik prvih slovenskih učitelja Konstatina i Metoda. Kopitar prvi postavio je ovu teoriju (u kritici na gledište Dobrovškoga — Institutiones), uzimajući za osnovni razlog mesto rada Konstatina i Metoda i izvestan broj nemačkih reči crkvene slovenske terminologije. Na suprotnom gledištu stajali su Vostokov, Karadžić i, u prvo doba svoga rada, Šafařík; oni su na osnovu jezika, naročito na osnovu grupa *št—žd* dokazivali da staroslovenski jezik može imati od svih drugih slovenskih jezika direktne veze samo sa bugarskim. Kopitar, u diskusiji oko ovoga, branio je i prema svojim potrebama modifikovao svoju teoriju. On je imao tada kao negativan dokaz protiv bugarske teorije fakt što bugarski svojim današnjim sklopom odstupa od staroslovenskog — izgubio fleksiju a ima postpozitivan član; kao pozitivan dokaz za svoju teoriju navodio je izvesne reči slovenskoga porekla u ugarskom jeziku; predstavnici ovoga mišljenja, tvrdeći da su takve reči mogle ući u narodni govor Madjara samo od plemena koje je na istom terenu živelo, bili su ipak prinudjeni, glasovnim osobinama iz takvih reči, pretpostaviti jednu zajednicu panonsko-bugarskoga jezika, koja je navalom Ugra bila raskinuta, i od koje je panonski deo izumro. —

*) O ovome detaljno govori V. Jagić (Entstehungsgeschichte der kirchen-slavischen Sprache, Berlin 1913), dr. A. Belić (u Kursevima o Staroslovenskom jeziku), S. M. Kulbakin (Drevnecerkvennyj sloven'skij jazyk, Harkov, 1911) i dr.

Tako je pala reč o bližoj srodnosti slovenačkog i bugarskog plemena, a za srpsko-hrvatski deo južnih Slovena smatralo se da je, docnije se doselivši, rastavio ova plemena. — Tako je oko šezdesetih godina mislio i St. Novaković, koji u svojoj Istoriji Književnosti (1867) kaže za slovenski jezik da se tako zove „po narodu koji ga je govorio i koji ga je sam tako nazivao (Slovenŕskyj iazykŕ) a stari za razliku od novoga slovenskog ili kranjskog . . . Taj narod živeo je u Panoniji, koja je hvatala veliki deo sadašnje Ugarske do planina alpijskih, a pružao se niz Dunav do Crnoga Mora, jer je jedan deo tog naroda živeo u sadašnjoj Bugarskoj. Kad su Madjari došli pri kraju IX. veka u svoje sadašnje zemlje, potisnu Slovene iz njihovih staništa i oni se raspu u današnju Kranjsku . . . i Bugarsku . . .“

Medjutim osećalo se da svi dokazi ove škole nisu dovoljno jaki. Dokaz Kopitarev da su Konstantin i Metod morali pisati dijalektom kraja u kome su radili, pao je brzo, jer je bilo i dokaza da su Konstantin i Metod mogli poći iz Konstantinopolja sa već gotovim nekim prevodima; dokaz nemačkih reči u crkvenoj slovenskoj terminologiji pokazuje samo pozajmicu, koju je mogao učiniti iz nemačkoga jezik kojim su pisane crkvene knjige — bez obzira na njegovo poreklo. Sama ideja o jednom panonsko-bugarskom plemenu, sa strane jezika, nije mogla izdržati kritiku. Zbog ovoga Miklosich, prihvatajući Kopitarevu Panonsku Teoriju, pokušao da joj da naučnog osnova, modifikujući je.

Svoju Teoriju Panonsku Miklosich je učinio apsolutnom, to jest pokušao da negira potpuno veze staroslovenskoga sa bugarskim, a pretpostavio crkveno-slovenskom poreklo u izumrlim slovenačkim dijalektima Panonije. Većeg značaja imali su Miklosichevi fonetski i sintaktički dokazi. On je tvrdio da se u karakterističnim glasovima novobugarski ne slaže sa slovenskim. Tako mada i u bugarskom kao i u staroslovenskom ima *št—žd* (od *tj, *dj), ipak Miklosich je pokazivao da kod nazala i poluglasnika imamo razlike, i to u ovakvom odnosu: stsl. e bug. e, stsl. o*) bug. ѣ, stsl. ѣ—ѣ bug. samo ѣ; dokazi druge grupe su pojava člana u bugarskom čega u staroslovenskom nema, i gubljenje deklinacije u bugarskom, koja je potpuna u staroslovenskom. Medjutim, kako je sve te crte nalazio u čitavom nizu madjarskih reči slovenskog porekla, on je pretpostavljao da su sve te crte pripadale jednom izumrlom panonskom govoru. Ovo mišljenje zastupao je i Daničić (Dioba Slovenskih Jezika, u Biogradu, 1874).

Na taj način balansiranje ove diskusije dovelo je do vrlo neodređenih shvatanja uzajamnog odnosa južnoslovenskih plemena. Da bi se ispravila mnoga kriva shvatanja, treba pokazati koji je dijalekat neposredni potomak Konstantinovog i Metodovog govora, a zatim, prema unutrašnjoj strukturi njihovoj obrazložiti grupisanje južnoslovenskih govora.

Prof. V. Jagić je, sa svima predstavnicima nove nauke, bio protiv te teorije; da bi se ona oborila učinjen je prvi korak obaranjem Miklosichevih razloga. — Današnji slovenački govori nemogu ni izbliza potvrdjivati ovu

*) Nazalno e, resp. o.

teoriju, jer mada Miklosich pretpostavlja da je to panonsko pleme izumrlo ipak bi se moralo očekivati da njemu — po Miklosichu — srodno pleme slovenačko u jeziku pokazuje reflekse koji se mogu svesti na crkveno-staroslovenski. Medjutim, u slovenačkim govorima nema traga od *št—žd* (iz *tj—*dj, *kt, *gt) već mesto tih grupa imamo *č* i *j* (v S. M. Kul'bakinъ, op. cit. s. 10); dalje *e**) u slovenačkim govorima daje *e*, u rezjanskom *a* (Mikl.), *o**) daje *ō* iz koga se razvija u nekim gov. diftong *ou*, ili *u* (muka); poluglasnici su se još u X. veku izjednačili, i prema dijalektima dali razne reflekse — u jugozapadnim pod drugim akcentom poluglasnik prelazi u *a*, a u severoistočnim *e*, a ta zamena odgovara zameni poluglasnika u čakavskim govorima.

Razlozi protiv bugarskoga, u glavnom negativnog karaktera, morali su takodje pasti. Što se tiče njegovih fonetskih dokaza, grupe *št—žd* nalaze se jedino u bugarskim govorima, za reflekse nazala i poluglasnika u bugarskom moglo se utvrditi da su pojavi docniji od X. veka, dok je crkvenostaroslovenski jezik fiksiran IX. veka; na taj način i u bugarskim dijalektima mogao se izvršiti prelaz *e**) > *e* kao i u srpskom, i *o**) > *o* kao u srpskom *o**) = *u*; takodje oba poluglasnika mogli su vrlo rano, pa ipak posle početka rada Konstantina i Metoda, dati samo jedan — *o*, kao što su u srpskom oba dali *o*. Razlozi sintaktički morali su tako isto otpasti, jer obe pojave, i član postpozitivni i gubljenje oblika fleksije, posledica su tudjeg uticaja, svakako romanskog, a po vremenu su mladje.

Pored ovakvih interpretiranja u nauci je ovladalo mišljenje da staroslovenski jezik, i ako nebi bio starobugarski govor, mora biti jedan od govora srodnih bugarskom. Konačno je ovo pitanje rešeno ispitivanjima pok. Vatroslava Oblaka na dijalektima makedonskim. U knjizi *Macedonische Studien* (1896) ispitujući južnomakedonske dijalekte on je u govoru slovenskih plemena oko Soluna našao crta koje se mogu smatrati kao direktno produženje crkvenostaroslovenskog. Tako nazalima *o* i *e* odgovaraju grupe *en* i *em***) (ili **om*); takodje i poluglasnici su važni jer oni, u svima drugim jezicima južnoslovenskim izjednačeni, ovde su sačuvali razliku — *o* > *e*, *o* > *o* (pes, son). Što se tiče gubljenja oblika fleksije za ove govore isto je objašnjenje koje i kod bugarskoga jezika, čak možda su se te pojave razvile prvo u ovim, pa onda prešle bugarskim govorima. —

Videćemo da je ovo odredjivanje staroslovenskoga bilo potrebno, jer predstavlja polaznu tačku u našem osnovnom problemu grupisanja i odredjivanja uzajamnih odnosa južnoslovenskih plemena. Diskusija oko postojbine staroslovenskog jezika vodjena tako dugo; crkveni staroslovenski smatran je ne kao zaseban ravnopravan jezik južnoslovenskih plemena, već kao fiksiran jezik starije epohe koga drugog od južnoslovenskih jezika. Ta tendencija u osnovi je tačna, samo modifikovana, jer mada njegovo direktno produženje nije ni slovenački ni bugarski već jedan od južnomakedonskih govora, ipak on je bliži bugarskom nego drugim južnoslovenskim jezicima. Taj fakt ima više potvrda; tu su svi oni razlozi, fonetski naročito, koje su iznosili predstavnici

*) Nazalno *e*, resp. *a* i *o*. — **) Vokalno *m*, resp. vokalno *n*.

teorije bugarskog porekla staroslovenskog jezika; zatim, kod predstavnika Panonske teorije potreba za hipotezom o izumrlom slovenačkom plemenu čiji bi jezik imao osobine crkveno-staroslovenskog, koje su u osnovi slične sa bugarskim; ovo se potvrđuje samim geografskim odnosom današnjih makedonskih i bugarskih govora. S druge strane imamo, takodje geografski obrazložen, bliži odnos slovenačkog i srpsko-hrvatskog naroda, što takodje potvrđuju osobine jezika. Protiv razloga nema.

Prema karakterističnim jezičnim crtama može se tvrditi da su svi slovenski jezici, udaljujući se zrakasto iz prazajednice, uglavnom, zadržali stari međusobni raspored; tome odgovara odnos južnoslovenskih plemena prema zapadnoj i ruskoj grupi, i odnos južnoslovenskih plemena među sobom. To potvrđuje fakt da su se Sloveni uglavnom doselili na Balkan u dve grupe: jedna je došla preko Dakije, druga preko Panonije. U praslovenskoj eposi još bilo je, svakako, dve grupe dijalekata južnoslovenskih, jer već na terenu zasebnih južnoslovenskih jezika nalazimo potpuno razvijene izvesne karakteristične crte. Tako iz praslovenskog **t'* i **d'* razvile su se dve grupe refleksa: **t'* daje u srpskom *ć* u slovenačkom *č*, a u makedonskim i bugarskim govorima *št*; **d'* daje u srpskom *dj* (čak. *j*), u slovenačkom *j*, a u makedonskim i bugarskim govorima *žd*. Prema ovoj crti nesumnjiva je veza makedonskih i bugarskih govora, ali i refleksi ovih grupa u slovenačkom i srpsko-hrvatskom pretpostavljaju jednu zajedničku epohu u kojoj je umekšano praslovensko *t'* i *d'* dalo *tj* u *dj*, tek iz ovih grupa mogle su se razviti sve pojedine razlike, i to čisto fonetskim putem: u *t'* i *d'* razvio se potpuno elemenat umekšanosti; odatle je **tj* u srpskom dalo afrikatu *ć*, u čakavskom vrlo meko *č*, a u slovenačkom gde je frikativni elemenat bio oštiji razvio se *č*; **dj* dalo je u srpskom afrikatu *dj*, a u čakavskom dijalektu i slovenačkom, paralelno, u toj afrikati *dj* gubio se eksplozivni momenat (*d*) a razvio se frikativni *j*. U drugoj grupi, staroslovenskih i bugarskih govora, imamo složeniji proces; u *tj*, *dj* razvijao se frikativni elemenat u pravcu zvuka *š—ž*, te se dobilo *tš—dž*, odakle se anticipirao takav isti elemenat te smo dobili *štš—ždž*, a odatle disimilacijom *št—žd*. Slični su refleksi grupa *sk—zg*.

Medju morfološkim crtama ima ih takodje koje potvrđuju ovo grupisanje; tako gen. pronominalne odeklinacije. — U star. slovenskom, u makedonskim govorima = *go*, tako i u bugarskom medju drugim ostacima deklinacije (*kogo* seleneca, *kogo* zetja, na *svetogo* ivana, Mikl. Vergl. Gramm. III., s. 181), dok u srpsko-hrvatskim i slovenačkim govorima imamo *ga*; tako u staroslovenskom i bugarskom imamo slične nastavke u 1. p. pl. *пѣ* rsp. *me*, prema *mo* u srpskom i slovenačkom.

U prvoj grupi južnoslovenskog plemena imamo slovenačke i srpsko-hrvatske dijalekte. Dokaz da izmedju ova dva plemena ima veze i danas, i da je ona stalna od samog momenta deobe, daje nam sam odnos i uzajamni uticaj slovenačkih i srpsko-hrvatskih govora, naročito poznati kajkavski dijalekt kome je osnovna struktura slovenačka ali ima mnogo, i znatnijih osobina srpsko-hrvatskih govora.

Srpsko-hrvatski govori, pak, mogu se grupisati u tri dijalekatske grupe: kajkavski, čakavski i štokavski. Predstavnici ovih triju dijalekatskih grupa mada čine jedan narod, imaju dva nacionalna imena — Hrvati i Srbi. Ova dva imena u razna vremena različno su shvatana s obzirom na dijalekte; neki su za Hrvate smatrali samo čakavce, a štokavce za Srbe, drugi su štokavce delili na Srbe i Hrvate a čakavce smatrali za ranije doseljena slovenska plemena bliska Rusima (Mažuranić); sve te teorije proizvoljne su i nenaučne. Danas se Hrvatima nazivaju kajkavci i čakavci, i takodje jedan deo štokavaca; ali ovde se morajo uzeti u obzir okolnosti, da je štokavski dijalekat uticao na čakavski, i potiskuje ga sve više, — to je došlo do pomezanja naselja XV.—XVII. veka ispod turske najezde; tako danas imamo novih štokavaca Hrvata, i naselja koja se nazivaju srpskim u samoj oblasti Hrvatske (Lika). Tako, može se reći, da su Hrvati čakavci, ali samo u istorijskoj perspektivi. Uzajamni uticaji, pomezanja naselja, u novoj literaturi u osnovi jedan književni jezik koji se sve više unificira, težnja za stvaranjem jedne velike sintetične kulture — sve to čini iluzornim deobu ovog naroda, i ranije presudna nacionalna imena danas dobijaju sekundaran karakter; jednim ili drugim može se subjektivno služiti prema navici, dok u stvari sve više u masu prodire, svesno ili spontano, osećanje jedinstva narodnog.

U drugoj grupi južnoslovenskih plemena mi možemo govoriti o bližoj zajednici jezika samo imajući na umu makedonske govore u istorijskoj perspektivi; u medjusobnome odnosu govori ove grupe pokazuju manje idealnu sliku nego grupa srpsko-hrvatsko-slovenačka. Bugarski i makedonski govori, odmah posle dolaska Slovena na Balkan, počeli su se razvijati zasebno. Makedonija bila je u sastavu bugarske države do početka XI. veka samo triputa, za Borisa, Simeuna i Samuila, uvek kratko vreme; i to kako o tome profesor universiteta dr. A. Belić kaže „samo tada kada se u Bugarskoj razvijala, pri izvesnim uslovima, zavojevačka politika velikih razmera; tada je dolazila u sastav Bugarske i Srbija.“*) Docije Makedonija je bila u sastavu bugarske države samo za vreme Kalojoana za koga se zna da je u svojoj vlasti, oko 1204 imao Beograd—Velbužd—Prizren, i za vreme Asena II. samo od 1218—1241. Makedonija, odvojena geografski od Bugarske, bila je otvorena Raškoj, koja se od polovine XIII. veka počela ekspanzivno širiti dolinom Vardara; širenje Srbije u Makedoniji bilo je dugotrajnije i stabilnije, jer se Raška, na suprot Bugarskoj, počela docije razvijati, postepeno ali stalno jačajući za punih dve stotine godina. Dok su pojedini momenti bugarske vladavine imali efemeran karakter, dotle je srpska vladavina ostavila dvojakih tragova. Osnovni uticaj jeste naseljavanje kolonija iz Raške, i to onako kako je samo zavojevanje išlo; te kolonije su bile jake i predstavljale su vrlo veliki procenat (na primer, pored ostalih, zna se za jednu koloniju koju je car Dušan naselio oko Bera); taj element nije apsorbovan od Makedonaca, već je unificiranje išlo na račun obadva elementa. S druge strane kulturni uticaj bio je toliki da su se i do sad, posle nekoliko vekova turske vladavine,

*) Serbi i Bolgari, S. Peterburg, 1913, str. 34.

očuvali tragovi — ostatci materijalne kulture, slava, isti predmeti nacionalnih tradicija, naročito u srednjoj Makedoniji.

Današnje stanje makedonskih dijalekata, u koliko su ispitani, pokazuje takodje, da su se oni razvijali zasebno od bugarskih. Tako, specifične crte južno makedonskih govora su refleksi nazala om, en, sa nazalnim elementom, dok u bugarskom imamo $o^*) = \text{ɤ}$, $a^*) = e$ — još od XIII. veka; poluglasnici se razlikuju svojim refleksima o u e , dok su u bugarskom oba poluglasnika u istočno bugarskom dali ɤ . Ali, srednje makedonski govori su interesantniji što se izvesnim crtama približuju srpskim dijalektima. Tako dok južno makedonski dijalekti imaju ostatak nazalnog elementa u refleksima $o^*)$ u $a^*)$, dotle u ovim govorima imamo istu zamenu kao i u srpskom $o = u$ (u bugarskom $o^*) = \text{ɤ}$), i $a^*) = e$, $\text{ɤ} = e$, ponegde a mesto poluglasnika, vɤ i vɤ daju u početku u , $\text{č} - dj$ ili $\text{č} - dž$ mesto bugarskog $\text{št} - žd$, grupa $\text{čr} = cr$; s druge strane pored ovih srpskih crta mogu se naći i crte bugarskog tipa, kao $\text{ɤ} = o$, $\text{ɤ} = e$, $o^*) = \text{ɤ}$, $\text{št} - žd$, — a to sve pokazuje da ovde imamo govore, „smešane“, kako ih naziva dr. A. Belić.***) Taki govori mogući su samo na teritorijama gde se, u skoro približnom procentu, nadju predstavnici dvaju govora.

Iz svega mogu se izvesti dve konstatacije. Današnji odnos južnoslovenskih plemena nije isti koji je bio u vreme doseljenja na Balkan utoliko što se kod grupe slovenačko-srpsko-hrvatske oseća sve veće međusobno približavanje s obzirom na kulturu, i tendencija za jednim književnim jezikom; književni jezik, pak prodire u masu. Ovoj grupi južnoslovenskih govora počeli su se, još od vremena Nemanića, približavati srednjemakedonski govori; tome procesu bila je reakcija u radu bugarske Egzarhije od 1875 do 1912, ali on nije mogao biti sprečen i on se nastavlja.

Prirodan zaključak iz svega ovoga je da se u naše vreme vrši jedan veliki kulturno nacionalni proces stvaranja jedne velike južnoslovenske kulture i nacionalne sinteze iz elemenata slovenačkih i srpsko-hrvatskih. Ovoj zajednici, kad ona bude dobila svoj pun izraz, verovatno će prići i bugarski narod.

Taj proces sinteziranja južnoslovenskih snaga je definitivni i realan oblik ideje ilirskog pokreta na kojoj su Slovenci najiskrenije i najpredanije radili; on ima podjednako i političkog i kulturnog značaja.



MILOSTISLAV BARTULICA, BEOGRAD:

Hrvatski nacionalizam.

Jedan narod može da ima samo jednu budućnost i samo u istim idealima može da ceo naš narod ima svoju budućnost. Jedan narod označuju jedinstvo težnja i jedinstvo osećaja. U jednome narodu živi jedan duh i jedna misao. I u našem narodu može da označuje jedinstvo jedino to, i kod nas vredi kao uvet opstanka i napretka jedino to.

*) Nazalno o, resp. a. — **) Op. cit. 38 u 60.

Mi možemo da budemo rasparčani u nekoliko provincija i historičkih grupacija, ali mi kao jedan narod ne možemo da imamo onih atributa koji dele narod. Mi imamo i tri imena, svaki sa svojim tradicijama i dubokim pojedinačkim značenjem, — ali mi ta imena imamo samo kao jedan narod. Nas ne mogu da dele individualizmi historičke boje i razdeobe srednjovekovne i nenacijonalne.

Srbi-Hrvati-Slovinci jesu jedan narod. Sve ono što je uneseno u jedan od ta tri organizma na štetu celine, nije za nas. Sve ono što kao dobro pojedinca donosi veliko dobro celini, za naš narod ostaje sveto. Samo zajedničke osebine i zajednički posed svega mogu da obrazuju jedan narod. I zato mi ne smemo da volimo ono što ne koristi opštoj stvari: tako stvoriće se mogućnost jedinstva u misli, osećajima i težnjama. Svi jednoj meti idemo i jednim putem i ako sa raznih strana. Srbin može da bude samo Hrvat kao dobar Srbin i Hrvat može da bude samo Srbin kao dobar Hrvat: Slovenac kao dobar Slovenac u hrvatstvu i srpstvu uvetuje svoje slovenstvo (slovenštvo). Identitet budućnosti na identitetu zajedničkog dobra u sadašnjosti jeste naš aksiom. Srbohrvatstvo (slovenstvo) jeste naš *raison d'etre*.

Hrvati kao deo jugoslovenske celine mogu da donesu nama svima samo ono što je svima zajedničko a to je: pravo hrvatstvo, nacionalno hrvatstvo, hrvatstvo Zrinjskog i Kvaternika. Svi mi volimo samo naš svet ideala i lepotu naše stvari: to je hrvatstvo. Jer hrvatstvo u svojoj biti i u svojoj svrsi jeste postulat jugoslovenstva, jer hrvatstvo jeste sadržina onog našeg nacionalnog dobra koje je i svojina srpstva: jugoslovenstva. Svaki atom u tome telu jugoslovenstva mora da bude celim svojim sadržajem i hrvatski jednako kao što je on i srpski i slovenski. Svaki deo u nizu ostalih delova jedinice hrvatstva punoćom svoga značenja sadržaje u sebi svu moralnu jakost nacionalnog srpstva i slovenstva. U svakome izrazu hrvatstvo može da bude samo jugoslovenstvo jer bez toga hrvatstvo ne postoji kao što ne postoji ni srpstvo ni slovenstvo. Jedino u jedinstvu, u istovetnosti, u potpunoj identičnosti boje, tona i sadržine svakog dela jugoslovenske celine postoji i karakter nacionalizma hrvatskog.

Hrvati postoje samo kao Srbohrvati, samo kao Jugosloveni. Jednako kao i Srbi i Slovenci oni su samo narod, opšta naša svetost. Mi smo Hrvati zato što smo Srbi i zato što smo Slovenci. Kad smo Srbohrvati mi nismo samo Hrvati hrvatstva nego i srpstva i slovenstva: u shvatanju da je sve srpsko i hrvatsko, da je sve slovensko — i hrvatsko nalazi se ispravnost toga. Ono sve što ima srpstvo ima za sve nas: Hrvati svoju nacionalnu snagu, svoje tekovine i svoju kulturu imaju za sve nas. Srbi u hrvatstvu i u slovenstvu vide svoje srpstvo, jer je svaka molekula koja sačinjuje obim onoga što poseduju hrvatstvo i slovenstvo, ujedno i molekula svega onoga što je srpsko. Hrvat je draga Mačedonija, Prilep i Kumanovo jednako drago sa Beogradom i Nišom kao Zagreb i Velebit. Srbinu je drago hrvatsko Zagorje kao i Šumadija, Slovincu je sveto sve što imaju i što vole Srbi i Hrvati, Srbohrvati: i on to voli, i on to nadasve ljubi.

Bregalnica je bila naša opšta pobeda jer je bila i pobeda hrvatstva i slovenstva. Ideja jugoslovenstva jeste ideja zdravlja i jakosti jedne nacije koja živi jednim životom, koja ima iste perspektive u svemu, koja ima u svemu istu unutrašnju vrednost i istu sadržinu.

Beograd prestonica Kraljevine Srbije je hrvatski grad. U njemu žive Hrvati zato jer su Srbi i zato jer su oni Slovenci. To nisu reči, to su konkretnosti jednog duboko i jasno shvatanog nacionalizma. Jugoslovenstvo je samo realnost, ne više prazna ideja.

Hrvatski nacionalizam može da bude samo konkretan, bez snovišta, bez šovinizma, bez tugjeg duha; samo u jednoj sadržini i u jednome faktu: u delu jugoslovenske Nacije.



A. M., DUNAJ:

Med avstrijskimi krizami.

Poljaki in Rusini.

(Nadaljevanje.)

Poljaki in Rusini tvorijo v Avstriji poseben kompleks vprašanj, ki so zlasti v zadnjem času pridobila na važnosti in kritičnosti.

Med skupino avstrijskih narodov se Poljaki določno odlikujejo po svoji zgodovini, kakor tudi po svojih stremljenjih in političnih ciljih; lahko rečemo, da v tem oziru sploh med evropskimi narodi nimajo vrstnika.

Pred vsem je važno, da so Poljaki dolga stoletja imeli svojo državo, ki se je lahko po svoji velikosti in po svoji slavni zgodovini merila s prvimi evropskimi. Od Baltskega do Črnega morja je vladala poljska plemiška republika, vse poljske zemlje, Litvo, Belo Rusijo in Ukrajino je združevala pod seboj s svojim mogočnim mečem. Vsak kamen, vsako mesto, vsako poglavje iz preteklosti spominja Poljaka na slavno preteklost slavne domovine, da stiska pesti v onemoglem srdu nad klavrno, ponižujočo sedanostjo in prisega maščevanje tistemu, ki je vzrok vsega tega.

To so nacionalni občutki vsakega Poljaka, pa naj je v Poznanji, v Rusiji ali v Galiciji. Ta uporna nacionalna misel jih veže vse, da so zvezani trdneje kakor drugi narodi z državnimi vezmi.

Razumljivo je potemtakem, da so Poljaki tudi po Maciejowicah porabili vsako količkaj ugodno priliko, da spet vzpostavijo staro Poljsko. Svetovno znano je, s kakim entuziazmom so pozdravili Napoleona in s kako zagrizeno vztrajnostjo in hrabrostjo so se borili pri Lipskem za Napoleona in svojo svobodo. In ko je leta 1830. v Parizu vzvihrala nova revolucijska vihra, je bila brž vsa Poljska v plamenu. Po manjših upornih poizkusih l. 1846. in 1848, ki pa so bili omejeni na Galicijo in Poznanjsko, je sledil še veliki upor leta 1863. Toda vsi upori so bili brezuspešni, rezultat je bil celo vselej ta, da se je Poljakom še huje godilo kakor preje. Dočim je bila Poljska do l. 1830. le po personalni uniji zvezana z Rusijo, je danes navadna ruska gubernija.

To so v kratkem staroslavne poljske tradicije. Iz njih rezultira vsepolsko nacionalno stremenje, dajejo pa tudi smer ter pota parlamentarnim akcijam poljskih političnih strank v vseh treh državah. Nas zanima seveda pred vsem avstrijska Poljska.

Poljaki in avstrijska vlada, torej Nemci, so si bili dolgo sovražniki; celo prvo polovico 19. stoletja so na Dunaju ravno tako črtili Poljake kakor v Peterburgu in so smatrali poljsko nacionalistično navdušenje za ravno tako državi nevarno in veleizdajniško kakor v Rusiji in v Prusiji. L. 1846. se je uprla vsa poljska Galicija in l. 1848. so Poljaki ob splošni katastrofi, ki je s padcem absolutizma zadela Avstrijo, že skoro izpremenili Galicijo v samostojno poljsko državo, ko so jih puške in topovi avstrijskih generalov spet prisilili k pokorščini; poljski generali pa so istočasno vodili dunajske, madžarske in italijanske upornike.

Tudi pozneje v ustavnem življenju so Poljaki izpočetka zavzemali izolirano stališče ter se čutili „iredento“ v Avstriji. Za svojo domeno so smatrali Galicijo, za ostalo Avstrijo se niso zmenili, gledali so le, da imajo od nje kolikor največ koristi. Zato so držali v parlamentu, oz. v političnem življenju vedno z večino, pa naj je obstojala ta iz Nemcev ali Slovanov.

Ko pa je postajala konkurenca Avstrije in Rusije na Balkanu in iz nje izvirajoči spor vedno ostrejši, se je razvilo med Poljaki in Nemci ter dvornimi krogi novo, drugačno razmerje. Temeljilo je v misli, da se da avstrijsko-rusko in poljsko-rusko nasprotje združiti v avstrijsko-poljsko zvezo proti Rusiji. Kako, v kaki meri in v kaki obliki naj se izvede praktično ta načrt, seveda v „širšo javnost“ niso razglasili, krožile so in še krožijo o teh načrtih le bogate govorce, ki govore o najvišjih avstrijskih krogih, o združenju poljskih zemelj pod habsburškim žezlom, o bodoči močni katoliški srednjeevropski državi, o stotisočih poljskih prostovoljcev, ki se na tihem urijo za vojsko z Rusi pod avstrijsko zaščito, i. t. d. To so, kakor rečeno, le govorce, ki so lahko več ali manj fantastične, za dejstvo pa moremo smatrati: Da Poljaki, predvsem avstrijski, v resnici in resno vidijo v Avstriji svojega zaveznika proti Rusiji, ter da hočejo z njeno pomočjo vzpostaviti staro Poljsko, ev. pod habsburškim žezlom, seveda po zmagi nad Rusi.

Posledica tega stremjenja je v prvi vrsti, da so Poljaki v Avstriji zavezniki tistih strank, tistih narodov, ki so sovražniki Rusov. In ker so to predvsem Nemci in Madžari, rezultira iz tega nemško-poljsko-madžarska zveza, ki ima na eni strani v notranjem državnem življenju hegemonijo, na drugi pa vodi v zunanji politiki ostro, več ali manj ofenzivno protirusko smer. Poljaki imajo od te zveze dvojno korist: notranja in zunanja politika se giblje v njihovem nacionalnem smislu, obenem pa lahko izsiljujejo od svojih zaveznikov Nemcev na gospodarskem polju bogate nagrade. Nemci namreč v boju s Čehi in Slovenci ter Hrvati in ostalimi več ali manj nevtralnimi narodnostmi sami še nimajo premoči, šele poljska pomoč jim zasigura nadvlado. To pomoč pa morajo Nemci precej drago plačati; to kažejo znane zadeve z vodnimi cestami v Galiciji, razne nečedne denarne afere, etc., glavno pa, da so Poljaki dosegli za Galicijo take izredne predprave, da vladajo tam kakor v svoji državi in

se zmenijo za ostalo Avstrijo faktično le toliko, da se okoriščajo z njo. Tako lahko rečemo, da vlada v Avstriji že danes trializem.

V Galiciji pa žive razen nekaj čez 4 milijone Poljakov tudi 4 milijoni Rusinov. Ti Rusini do nedavnega časa niso imeli večjega pomena in ugleda kakor n. pr. svoječasnó krščanska raja v Turčiji, zadnje čase pa sta njih vrednost in pomembnost silno poskočili.

Rusini tvorijo v Galiciji kakor tudi Bukovini in na Ogrskem gospodarsko in kulturno najnižje sloje. Kompaktno prebivajo po celem vzhodnem delu Galicije vzhodno od Sana, severovzhodni Bukovini ter severovzhodni Ogrski, toda pripada jim samo kmetsko prebivalstvo, ki je izredno revno. Velikanska večina zemljišča pripada poljskemu plemstvu, v mestih pa je do 90% in še čez židovskega ter po nekod poljskega (Lvov) in nemškega prebivalstva, tako da do zadnjega časa inteligence Rusini skoro sploh niso imeli. Edino svečeništvo je njihove narodnosti, toda tudi neizmerno siromašno in v kulturnem oziru zelo nizko.

Socialno je torej stanje Rusinov zelo klavrno. Razumljivo je, da štejejo tudi politično k zapostavljanim; Poljaki imajo v deželi vso moč v rokah, ter jih tlačijo, slično kakor Nemci Slovence n. pr. na Koroškem.

Iz vsega tega je jasno, da so se Rusini takoj obrnili proti svojim gospodarjem — Poljakom, kakor hitro je vzgojila brezpravna masa glasnikov iz sebe. Razmerje je bilo zelo podobno onemu med Slovenci in Nemci za časa narodnega probujenja: na eni strani gospodarska in kulturna premoč, na drugi nezavedne kmetske mase, ki so čutile le socialne krivice. Ko je l. 1846. buknila v Galiciji poljska vstaja, so enostavno naščuvali na uporno poljsko žlahto podložne rusinske kmete, ki so strašnimi grozotami v kratkem zadušili nacionalni poljski upor. V času med 1846.—1850. l. so na Dunaju hoteli razdeliti Galicijo na poljski in rusinski del, ker so bili Poljaki takrat veleizdajniški revolucionarji, Rusini pa zvesti patrioti; zmagoviti absolutizem l. 1850. je preprečil to. Pozneje, zlasti v 70ih letih, so bili pod vplivom panslavističnega gibanja Rusini navdušeni rusofili ter so se priznavali za eno z Rusi; vse kulturne institucije (časopisje etc.) so bile v rusofilskih rokah. Nato je sledilo pojemanje rusofilskega gibanja, dokler se ni po volilni reformi v Avstriji l. 1905. prepородilo oboje, rusofilsko in ukrajinsko.

Rusofili je navadno nazivanje za one Rusine, ki trde, da je malorusčina le poseben ruski dialekt in nič več; Malorusi (ki jim pravijo v Avstriji Rusini) pa potemtakem le del ruskega naroda, ki naj živi z njim skupno kulturno, torej sploh nacionalno življenje. Tem so vzor Gogolj in drugi, ki so bili Malorusi pa so pisali velikorusko, ter se šteli za Ruse.

Ukrajinci pa trde, da so Malorusi samosvoj narod, s svojim posebnim jezikom, ki ni ruski dialekt, s svojo posebno zgodovino, svojim nacionalnim karakterjem, svojo svobodno bodočnostjo. Tem je kulturni vzor Ševčenko, ki je imel enake nacionalne nazore ter je hotel povzdigniti maloruski dialekt v samosvoj književni jezik maloruskega naroda ter s tem dati podlago za samostojno kulturno in nacionalno življenje, politično pa Mazepa, ki se je

uprl ruskemu carju ter se proti njemu zvezal s tujcem, švedskim kraljem Karlom XII.

Podati objektivno sodbo o opisanem maloruskem problemu ni tako enostavno. Enostavneje in lažje je soditi tistim, ki jih želja vodi pri presojanju, pa naj so to avstrijski Nemci, ruski revolucionarji, ali navdušeni Vseslovani stare šole. Eni so a priori za Ukrajince, zadnji a priori za rusofile.

Dasi je resnica, da Avstrija z veliko vnemo in škodoželjnostjo podpira in razvema ukrajinsko gibanje, vendar ima problem globlje vzroke. Malorusov je do 36 milijonov, imajo bogate zgodovinske tradicije, njih južnjaški maloruski karakter se močno razlikuje od severnjaškega velikoruskega, tvorijo socialno nižje stoječe sloje, njihov dialekt — torej govorica 36 milijonov ljudi — nima v javnosti niti najmanjše veljave, temveč mora povsod prepustiti prvo mesto velikoruskemu; to so momenti, ki morejo že sami v demokratičnem, k separatističnim težnjam nagnjenem Slovanu vzbuditi želje po samostojnem nacionalnem življenju. Morda najvažnejša pa je vrh tega okolnost, da je Velikorustvo predstavitelj in branitelj birokratizma, konservativnosti in samodržštva v Rusiji in da so ti štirje pojmi za opozicijo takorekoč istovetni; naravna posledica je, da so se opozicionalne revolucionarne sile obrnile proti vsem štirim, ter da so razen ustavnosti, demokratičnosti zahtevale tudi avtonomistične pravice za Poljake, Fince, Litvine, Lete in — Ukrajino. V tej smeri se nadaljuje borba; imamo torej boj med konzervativnimi centralisti in liberalnimi federalisti (ravno obratno kakor v Avstriji v ustavnem boju), in naravno je, da stoje maloruski opozicionalci na strani federalistov ter da imajo nadalje vzpričo preje navedenih momentov tudi na konservativne elemente velik vpliv.

To je kolikor mogoče objektivno podana slika. Gotovo je, da bodo v nadaljnjem ustavnem razvoju v Rusiji meščanske stranke izpremenile svojo revolucionarno in federalistično smer ter postajale vedno bolj nacionalno ruske ter konzervativne, kolikor bolj se bodo čutile eno z rusko državno mislijo. To se je v veliki meri že začelo. Najvažnejši problem pri tem pa bo, če bodo znali Velikorusi za to rusko državno misel pridobiti tudi meščanske maloruske elemente. Če ne — prete Rusiji nevarni notranji boji, kajti ako se v resnici pridruži nezadovoljnim Poljakom, Fincem in dr. še 36 milijonov nezadovoljnih Ukrajincev, tudi vsa nasilna politika ne bo več pomagala.

To vedo na Dunaju zelo dobro, zato podpirajo in podžigajo z največjo vnemo ukrajinsko gibanje v Galiciji in Bukovini, ter tudi v južni Rusiji sami.

Rusinski problem pa ima še drugo važno in sporno stran. Rusini v Galiciji so si morali svoje najprimitivnejše politične pravice priboriti v boju proti Poljakom, ki so jih smatrali za manjvredne barbore. Vnel se je strasten boj, ki je še pred nedavnim časom divjal v najhujših oblikah. Poljaki, ki so se smatrali od nekdanj — kakor Nemci in Madžari — za Herenvolk, niso hoteli odstopiti ničesar od svoje neomejene nadvlade. Zakaj ne glede na drugo smatrajo Poljaki vse maloruske zemlje, gališke, kakor ruske, za svojo posest, in zahtevajo v svojih načrtih in težnjah po stari poljski državi ne samo etnografsko poljske pokrajine, temveč jagelonsko Poljsko, to je Poljsko, Litvo

in Ukrajino. Seveda so v teh svojih težnjah zadeli na odločen odpor, tako s strani rusofilov kakor Ukrajincev.

Zadnji čas pa je rusinsko-poljski spor prišel v nov stadij. Na eni strani se je v poljskih vrstah okreplil odpor demokratičnih strank proti konservativnim Vsepoljakom; te so za pameten in pravičen sporazum z Rusini, ker deloma uvidevajo utopijo plemenitaške vsepoljske politike, deloma pa upajo s pomočjo Ukrajincev uspešneje obnoviti boj s carsko Rusijo. Na drugi strani pa so na Dunaju spoznali, kako imenitno se da oboje, Rusine kakor Poljake, izigravati proti Rusiji, ter so si v ta namen postavili za njen cilj, spraviti jih medsebojno. Zato so se n. pr. pogajanja za volilno reformo v Galiciji kljub skrajno neugodnim premisam zaključila tako hitro in srečno. Takrat so nekateri prorokovali novo srečno dobo sprave v Avstriji, pa so le prelepo videli, zakaj na Dunaju niso „spravljali narodov,“ temveč so le brusili meč zoper Rusijo.

S precejšnim uspehom; zakaj ukrajinsko gibanje je toliko napredovalo, da vidijo danes tudi Ukrajinci v Avstriji svojega zaveznika proti Rusiji in upajo, da s pomočjo Avstrije osvobode Ukrajino velikoruske nadvlade. V Galiciji in Bukovini so nasproti rusofilom v premoči, dasiravno štejejo tudi slednji še močno število pristašev in se trudijo, da dosežejo zlasti v cerkvenem oziru enotnost z Rusi. (Rusini v Galiciji in na Ogrskem so unirani, v Bukovini pa pravoslavni.)

V koliko misli Avstrija resno s poljsko in ukrajinsko protirusko propagando, je za nas, ki nismo direktno prizadeti, vseeno; važno je le, da jih oboje v igri z Rusijo z uspehom uporablja. Pričakovati je torej, da se bodo Ukrajinci in Poljaki v bodoče, dasi je med njimi še ogromno spornih, težko razrešljivih točk, vendar vedno bolj približevali drug drugemu, kajti družiti in veže jih največji, glavni in končni cilj: ustanovitev nacionalnih držav na sedaj ruskem ozemlju s pomočjo Avstrije. In v tem se torej opisani nemško-madžarsko-poljski zvezi proti Rusiji pridružijo še Ukrajinci. In dasi so slednji za preustroj Avstrije v avtonomne, po narodnostih deljene skupine, torej za federalizem, vendar se bodo v vsakem slučaju v notranje političnem življenju pridružili tisti skupini, ki bo zahtevala protirusko smer v zunanji politiki. Dobimo torej kot rezultanto iz vsega tega trdno nemško-madžarsko-poljske-ukrajinsko zvezo za bodočnost, ki ima numerično močno premoč nad ostalimi narodi v Avstro-Ogrski.

To bi morali premisliti zlasti oni optimisti, ki govore o slaviziranju Avstrije. Slovanska, oz. vseslovanska ideja je že od nekdaj uspevala le tam, kjer je zavzela praktične oblike, na primer pri Čehih in pri južnih Slovanih, ker jih je krepila v boju z neslovanskimi sosedi, oz. zatiralci, in pa pri Rusih, kjer je prav dobro služila državnemu imperializmu. Pri Poljakih in v novejšem času pri Ukrajincih pa je razen par izjem ostala brez močnejšega vpliva, in danes praktično ne pomeni prav nič.

H koncu naj konstatiramo še naslednje: Omenili smo že, da so se sporni problemi v Galiciji razvili kot posledica oz. stranski pojav avstrijsko-ruske konkurence na Balkanu. Ta konkurenca je v temelju danes pravzaprav pri

kraju, ostal pa je kot neljuba dediščina kompleks galiških vprašanj. Vzpričo nevarnosti ukrajinskega gibanja pod zaščito Avstrije ni kazalo Rusiji drugega, kakor da se oprime ofenzivne metode ter poizkusi udušiti nevaren ogenj na ognjišču samem. In današnji napeti položaj na severovzhodnih mejah je le nujna naravna posledica dolgega razvoja, ki mu je po kompromisnem potu težko najti razrešitve. (Dalje.)

ШПИРО СОЛДО, БЕЧ:

Босна и Херцеговина.

(Три социјално-психичка типа).

Босна и Херцеговина престављају на Словенском Југу две етнички најчистије покрајине са најзамршенијим јавно-политичким односима. Један врло интересантан проблем који од средњег века до данас није ништа изгубио од своје интензивности. У њима се узао стално завезује и затешњава чекајући на свога Александра. Да ли ће тим замахом и ударцем мача бити решен и цео југословенски проблем? Радимо и верујмо...

Врло је тешко утврдити с каквим је моралним и душевним диспозицијама народ Босне и Херцеговине ушао у ново стање ствари, које су створили Турци завојевањем ових земаља. Позитивних индикација, за стварање извесног суда, нема. Једно је историјски доказано и јасно: да турској инвазији није било ни близу онако упорног отпора какав су дале источне и југоисточне српске области. Овде је изведен само далеки одјек онога историјског лома који је настао сударом двају младих и снажних раса: српске и турске. Доцније понашање народа ових провинција даје нам разлога да га ни у томе моменту опште националне и државне трагедије не замишљамо као једну моралну и духовну целину. Убрзо после пада један велики део народа помирује се са створеним редом и приликама и прима ислам; већи део ипак остаје веран хришћанству. Примањем ислама тај мањи део ствара себи повлаштен друштвени и политички положај, у главном на штету онога већег дела који је остао веран старој вери и, једним својим већим делом, и националним традицијама. То је увод у један фаталан историјски процес који се и данас развија. На социјалну поделу и неједнакост наставља се и допуњује државна идеја турска са свом својом ненародношћу и суровошћу. Народ се раздваја на муслимане и хришћане, носиоце турске државне идеје и грађане другог реда, на социјално политички повлаштене и на бесправне. Свој положај муслимани искоришћују у два правца: и према делу који остаје у друштвеној и политичкој потчињености и према централној управи, са много немилосрдности и успеха према доле, неодлучно и са мање успеха према горе. Свакој јавној акцији

њиховој, у ма коме правцу, отпору или притиску, главни је мотив одржање повлаштеног положаја. Један врло јак конзервативан тон постаје главни елемент у менталитету муслимана. Несумњиво је да је било и других јаких узрока, који су утицали на стварање конзервативних тенденција код муслимана. Један од најјачих био је свакако ислам. Учење ислама они примењују у обичном и јавном животу, стављају га у службу својих земаљских интереса, онако како је најбоље одговарало њихову положају, често погрешно тумачећи учење ислама. У настојању за очувањем положаја они иду тако далеко, да се стављају и над државну управу, проглашују своје интересе јачим од државних. Колико су они у томе успевали није овде у питању. Главна је ствар, да су такве тенденције за турске управе постојале, да су јако наглашаване и да су крвљу брањене. Њих је фаворизирала и слабост турске државне власти, тачније оне се претварају у организоване покрете у моментима слабости и опадања управе. Оне су латентне али позитивне, у моментима избијају и афирмирају се. Временом муслимани постају недисциплиновани и несигурни и по државну власт с којом су делили све. Порекло конзервативних тенденција код муслимана треба тражити још у времену пре појаве Турака, за државне самосталности Босне и Херцеговине, у феудалном уређењу тадашњег друштва, јер је један део муслимана сачувао континуитет у поседу и повлаштеном положају. Као и сви феудалци и босански су били и остају конзервативни са изразитим тежњама за *status quo* у друштвеном уређењу. Они за све време турске управе воде друштво и дају тон и боју свакој друштвеној акцији. Везани вером, политички равноправни са осталом нефеудалном муслиманском масом, они се у свим моментима јављају као друштвени и политички интелектуалци, преносећи своје феудалне тежње и осећања и на масу, која је могла бити и друкче диспонирана, с временом дају целој муслиманској маси феудално-конзервативне тенденције. Сви муслимани постају с поља једнообразни и ако и међу њима постоје врло велике социјалне диференције и неједнакости. Услед тога се и данас у јавном животу муслимана јављају аномалије које би се могле назвати политичком паталогijом или атрофијом. У кметском питању, на пример, налазе се у истим борбеним редовима муслимански феудалци са муслиманским кметовима против кметова друге вере. Они су били против свакога ко би им спорио право повлаштеног положаја и удруживали су се са сваким на одбрану феудалних поседа и повлаштеног политичког положаја. Данас су били с рајом против државне власти, сјутра су с влашћу против народа. Борили су се у Европи на свим фронтима против спољашњег непријатеља, а исто тако дизали буне против калифе, што се рачуна за смртни грех. Сватање о интересима државне и народне целине код њих није могло да увати корена. Тип себичњака, који мисле да је и народ, и друштво, и држава ради њих, са врло уским моралом и широким претензијама, који руше и народ и државу да на рушевинама њиховим утврде своју егзистенцију. То су особине феудалаца које се с

временом намећу целој једноверној маси тако да је данас врло тешко опазити знатнији преокрет на боље.

Цео друштвени и јавни живот у Босни и Херцеговини устројен је тако да оставља пуну слободу да се те особине муслимана и даље развијају. Логично и конзеквентно они морају да нам се јављају и данас онаки какве их познамо из историје, под турском владавином. Да ли мора тако да буде, о том ће бити мало доцније говора.

Мање и више, друштвени положај и економско стање широких маса било је једнако у свим средњевековним српским државама и државицама. Падом самосталности тих државица и држава социјална беда народа ништа не губи од своје јачине, напротив оне постају још не-сносније. Преласком једнога дела народа на ислам ствара се дубоки јаз, и у социјално-политичком и у морално-психичком погледу, између исламизованог дела народа и онога који је остао у старој вери. Први постају носиоци турске државне мисли и фанатични исповедници ислама, други, већим својим делом, чувари националних традиција и борци за народну слободу.

Сав немуслимански део народа не може се, из више разлога, обухватити у једну целину. И ту је било врло изразитога диференцирања које није ново, које је, вероватно, исто толико старо као и диференцирање на хришћане и муслимане. Овде се могу издвојити два психичка типа: један су православни а други католици. Колико је те разлике у духовима било пре турског завојевања тешко је утврдити. Понашање и једних и других за време дуге турске владавине дијаметрално је опречно. Стога би се с разлогом могло претпоставити да ни пре тога није било друкчије. Бесправни једни као и други, изложени једном притиску, морали би једнако и реагирати. На ту насмеђену разлику утицали су разни верско морални појмови и разне културе тако да су јој дали, у дужем историјском развоју, печат типског диференцирања.

Први је тип много изразитији; у ствари једино он има нечега типскога.

Остављени самима себи, бесправни и притискивани од туђинске управе и од исламизованих сународника, збијају се у једне редове, унифицирају се и нивелишу и споља и изнутра и формирају једнообразан морално психички тип; индивидуалности се постепено губе и развијају се колективне особине и способности. У том се долази до те висине да се у свим народним акцијама, односно реакцијама, јављају дани и ствари као резултат колективне снаге и колективних напора. Индивидуалности се свде под колективну вољу и тежњу и покрет целине. Сваки појединац осећа се јак као јединица опште заједничке воље и снаге народне. Колективни иступи и манифестације постају у јавном животу правило; индивидуални протести и дела теже се разумеју и ако се цене и поштују. Интересантно је да маса Богдана Жерајића*) није могла да

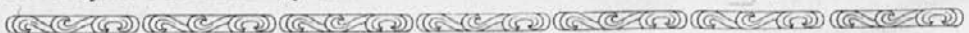
*) Богдан Жерајић, студент, из Невесиња извео је 1910 год. неуспео атентат на генерала Варешанина приликом отварања првога босанскога парламента у знак протеста народне воље. Атентатор се петим метком усмртио.

свати, и ако је у његову акту осетила инстинтивно нешто херојско и срањивала га са најачим моралним и психичким личностима из сличних протеста народних против турске владавине. Индивидуалне моралне величине имитују се и усвајају, и тежи се да се пренесу на целу средину, да постану опште. Сви се јавни покрети персонифицирају у једној или више јаким личности, које постају носиоци покрета, али се нигде не иде тако далеко, особито не у позније време, да се ствара култ личности на штету целине.

Опште је мишљење да је православни део народа спаса вера и да му је она развила оне способности с којим га познајемо. То је, у главном, нетачно. Тачно је, напротив, да је православни део народа спасао веру, а да је вера на њ и у толико утицала, у колико је успео да веру учини народном, да је национализује. Он је ишао тако далеко, да је национализовао не само цркву него и веру. Познато је, надаље, како је православно свештенство било рђаво образовано у опште, а и у верском погледу. Стога би било одвише слободно тврдити, да је само тако свештенство било способно утврдити и сачувати веру у народу, веру против које су војевали сви разноврсни елементи друштвени и државни, која народу у обичном животу није доносила ништа осим презирања и прогоњења, баш ради саме вере. Народ је веру приватно, национализовао је и служио се њом као средством за одбрану против осталих беда, којима је био изложен. Само напуштање старе вере донело би му све материјалне користи, повлаштеног друштвено политичког положаја. Он је ипак остао силан и непоколебљив. У томе лежи један узвишен морални и психички моменат православног дела народа. Ми мислимо да то није случајно; напротив, тако је морало да буде. Ни моменат није нов, он је наслеђен, његово је порекло старо и усађено је дубоко у најинтимнијим дубинама народне душе. Народ постаје национално-религиозан, али до крајних граница либералан; он веру усваја као нешто национално, у њега је не само црква него и вера српска а не православна. У таком сватању вере он се и данас налази и брани веру једино као национално обележје.

Оно што није ниједан други део народа, ни католички ни муслимански, православни део народа дубоко је националан. Он је извео и створио епопеју национализма бунтовна и непомирљива. Сваки знатнији чин протеста народне воље добива боју тежње за националном слободом и ослобођењем. Што је још значајније његове националне тежње нису уске, локалне; његов је национализам најшири, обухвата све српске земље, често иде и даље. За петвековне националне трагедије он високо носи и предаје с колена на колена националну идеологију, даје јој нове животе и отвара нове полете. Доследан у својим тежњама, истрајан у акцијама и несаломив у вери у победу; њега притисак крепи. Некултуран, он је могао, да се одржи једино захваљујући то својим особинам духа.

(Наставиће се.)



JEROLIM MIŠE, SPLIT:

Integralno razvijanje jedinice.

I.

Životnu filozofiju sačinjava iskrena i duboko proosjećana ispovijest. Niže se samo ono što se u životu iskreno produbi, jer čovjek u biti shvaća i riješava samo ono što je svojom moći stvorio. Sve je ostalo namješteno, udešeno u razne svrhe.

Ko živi čitavim životom toga ništa ne razočarava. Svaki mora imati svoje mjesto u životu i čovjek je samo onaj koji zna za to svoje mjesto. Sramota je tražiti mjesto i ko s njime nije zadovoljan neka u osamama mlati unutarnjost svoju i neka se tuži bogu koji ga je stvorio, a ljude pusti na miru. Jadno je tražiti nešto od života i pravi heroji sami ga stvaraju i podređuju svojim raspoloženjima.

Treba umijeti intonirati samoga sebe, pustiti život da svim svojim pa i najekstremnijim manifestacijama struji unutarnjošću udešavati svoj stil. Jer život ubiti nije nego strujanje atmosfera u prostorima. Ako je intonirao svoju unutarnjost, mora da se za ispoljavanja izviju iz nje nekada i negdje iskreno proosjećane atmosfere. Takovo primanje i davanje nameće nam jedan stil. I riješenje društvenog odnosa, što je polazna tačka svih nastojanja svih pothvata, sastoji se u tome da društvo intuiraj taj tvoj stil i tako riješi svoje stanovište spram tebe, to jest, postane taktično. Jer takt je u životu sve. A skrajna je rafinerija čovjeka i faktično najmjerodavnije mjerilo inteligencije, kulture i dobrote duševne: tumačiti i osjećati sve oko sebe intuicijom atmosfera, bez riječi i prema rezultatima udešavati svoj odnos. Istina ovo je vrlo jeguljav, vrlo elastičan posao, ali za to čovjek nehotice eliminira krug sredine i svakoj bliskoj duši daje vrijednost jednog problema, a ima vremena i raspoloženja da ga svim svojim blagodatima riješava. U riješavanju ne će ga trgati ekscesi spoljašnji, i savjest biće mu slobodna od djelovanja volje.

Ovakovo življenje ne će nikada iz iskustva stvarati principe. Ta u čemu bi se sastojala riječ iskustvo? Ako događajima hoćemo da riješavamo karaktere, mi ih postavljamo u sva moguća svijetla, svaki njihov govor, riječ, ovijamo značajnošću, tako da oni dobijaju naš mozak, našu dušu, srce — i onda kako ćete opredijeliti svog stanovišta prama njima? Od svakoga od tih karaktera ono u nama najkomplementarnijega eliminiramo, i od svih njih stvori se jednog tipa. Stvoriv njega svi ti skupa koji su me inspirirali gube u mojim očima vrijednost problema — oni postaju dio mene i ja njih volim najviše kada sam sam. Jer koga se voli, taj vas muči do razsejanosti. Tako vas napravi prilagodljivim, taktičnim do nevjerovatnosti, da ste uvijek u njegovom društvu na nekakvoj bilansi. I što je najgore, bićete često prinuđeni da lažete da se do nemogućnosti udešavate samo da zadovoljite jednu atmosferu, da dadete karaktera jednom sastanku.

Čemu se razmečat s iskustvima. To je oružje blaziranih, lakomnika. Treba bez portfeja prolaziti životom i svemu što je kadro da impresionira našu unutarnjost prilaziti svjež, širok. Treba biti pošten i dati poštovanje onomu što je kadro da nas inspirira. Na taj način nama će uspjeti da nadjemo mjeru između nutarnjeg i spoljašnjeg našeg življenja.

Da li ćemo uspjeti ili propašiti u primanju i riješavanju, to nas se ne tiče. Ovakove jedinice za neuspjeha kidaće i mlatiti sama sebe. Javno neće nositi konsekvence. Jer n. pr.: ja sam karakter jednog prijatelja iskombinovao stavio ga u sva moguća svijetla. Sada najedanput događaj razruši moje rezultate i ja potpuno propašim. Šta to našem poredku škodi? Zar nemam ipak zadovoljstvo što sam tom prijatelju dao vrijednost jednoga djela? Ja sam mu odao poštu, a znamo da se djela ne stvaraju preko noći... Propašio sam ali sam iskombinovao jedan novi tip. Nisam bio lakouman.

Blago jedinici koja umije intonirati prijateljstvo, jer taj je sposoban da stvara i oplemenjuje oko sebe stilom. Našao je životnu religiju kojoj je kadar da poda sve svoje sile, veselja i raspinjanja. Našao je način da prosiplje široko, stilski sebe... Našao je nešto što vrijedi njegov život!

Njegovo življenje je jedno otmeno pisanje filozofije. On zna da mu je život knjiga, koju, ako želi sebi dobra, mora da ispiše.

Život biće mu jedna vječita, duboko-vidovita inspiracija i najekstremnije situacije primaće i davati im računa kao jedinica.



JANKO LAVRIN, PETROGRAD:

Sedanja kulturna kriza in južno Slovanstvo.

Samo eno ime je, ki ga lahko damo naši epohi: epoha kaosa. Kaotično se mešajo rase, narodi, kaste, vere in kulture. In ta mešanica se vedno bolj izpreminja v ogromno močvirje, ki iz njega ni izhoda, a nad močvirjem plava in se smehlja „večni filister“... Evropa se vedno redkeje zaveda, da je pravzaprav v smradu kulturnega močvirja — vsa obrizgana, zametana z blatom in z odpadki kultur vseh vekov, vseh narodov, in da je ta smrad že davno zadušil vse žive klice, ki bi mogle poganjati in stvarjati nove vrednote; ali ona reagira na to samo s tem, da svoje trhle in obrizgane stene beli z novim apnom... In z mirno vestjo nadaljuje svoj kankan v močvirju, in v imenu „napredka“ mirno prodaja naprej na drobno in na debelo vse svoje zakrpane, prežvekane, plesnjive vrednote — ob krikih učenih in neučenih mešetarjev in vlačug duha, literatov, demagogov, politikov, sociologov, časni-karskih harlekinov, uradniških reptilij in druge „uboge na duhu“ golazni... V kakoršni koli smeri gremo, trčimo ob steno, ki nam zastira daljna obzorja. A okrog je filistrsko močvirje, filistrski smrad, filistrska zadovoljnost. Kdo si

bo belil glavo nad tem, kar je, kar bo in kar mora biti! Saj imamo svoj „napredek“, ki vsako leto prebéli naše trhle in gnile zidove s čistim vapnom!...

Ali morda so še ostali nekateri, ki si upajo pogledati v oči groznemu vprašanju: Kaj pa bo iz tega? Kam gre sedanja kultura? Ali še sploh gre? Ali že ni davno ohromela? Bil je človek, ki je pogledal na dno brezna sedanje kulturne krize in — znorel, morda od obupa. To je bil „križani Dioniz“ — Friderik Nietzsche... In čim bolj globoko se pogrezamo v to brezno, tem večji obup nam zija v dušo. In kdor neče popolnoma obupati, se mora zakopati z očmi in z ušesi v gnoj filistrskega močvirja, izginiti v filistrski slepoti in v filistrski zadovoljnosti...

Odgovor na to, kam gre ves sedanji „napredek“, imamo pravzaprav v praksi — tak odgovor je moderna Amerika. To je dežela, kjer se je brez velikih težav že izvršil skok kulture v površnost civilizacije, z drugo besedo — dežela, kjer je civilizacija zadavila in požrla kulturo. V Evropi so kulturne tradicije vendar silnejše nego v Ameriki, zato gre ta proces bolj počasi, ali že se približuje koncu — kajti evropska kultura je bila prestara, preveč utrujena, da bi v pravem času podjarmila civilizacijo in jo primorala služiti kulturnemu pokretu in kulturnim perspektivam... V Evropi se ta proces kmalu izvrši, in to bo eden najtragičnejših momentov človeške zgodovine, kajti ta skok bo — salto mortale... Salto mortale kulture... Ona že davno čuti, da je zablodila, da je trudna in stara, da ne more ven iz močvirja in najti novih obzorij, novih perspektiv — zato je popolnoma kaptulirala pred civilizacijo, katera jo požira vsak dan bolj... In sredi močvirja sezida babilonski stolp, ki zaduši in zadavi s svojo težavo poslednje hrepenenje človeškega nuha, poslednjo „iskro božjo“ na zemlji... Bo civilizirana masa, bo internacionalna civilizirana drhal, ali kultura bo ubita na večne čase.

Ali ni čudno, da velikanska Amerika, ki se tako baha s svojo civilizacijo, nima svoje umetnosti — ne slikarstva, ne glasbe, ne literature, ne filozofije? Zato da bi ji bilo mogoče stvariti tako ogromno civilizacijo, se je najprej izpremenila v kloako kulture, v kloako vseh kultur in vseh ras... Sedaj je to dežela tehnike brez duha, dežela materije. Ali kakor telo brez duše, tako tudi materija brez duha gnije in smrdi... Civilizacija lahko to materijo balzamira in nališpa, ali živega, stvarjajočega duha ji ne vdihne... To je pot sedanje Evrope. To je njena perspektiva... In žalostne, zelo karakteristične simptome tega imamo celo v najmodernejši umetnosti. Vzemimo Marinettija in njegov tako popularen futurizem. Ne glede na vso njegovo površnost v bistvu to ni nič drugega nego poizkus umetnosti — skočiti iz površnosti kulture v površnost civilizacije... Futurizem je široka, ali vendarle tragična gesta smrdečega filistra, ki hoče vdihniti v brezdušno civilizacijo mehanično dušo, da bi si napravil vsaj iluzijo stvarjanja... In vedno večja popularnost „futurizma“ ni nič drugega nego še jeden markantni dokaz, da sedanja Evropa nima več nikakoršnih kulturnih ciljev, nikakoršnih kulturnih horizontov bodočnosti. Ona je utrujena od same sebe, ona je izgubila ne samo svoje cilje, ampak celo hrepenenje k velikim ciljem. Ni ji ostalo nič drugega, nego da balzamira svoje truplo (različni Marinetti bodo že za to

poskrbeli) in zamaskira svojo notranjo puščobo in praznoto s tem bolj kričečo civilizacijo . . . In naj nas ne motijo takozvana moderna „gibanja“, na primer proletarsko — kajti ono ne gre v imenu kulture, ampak izključno v imenu civilizacije — odtod internacionalni karakter gibanja . . . Njegov ideal, njegova perspektiva je isti „večni filister“ . . .

Razume se, skupaj z Evropo smo sedaj tudi mi Slovani, posebno pa južni in avstrijski Slovani, brez vsakih kulturnih perspektiv. Skupaj z njo se pogrezamo v močvirje filistrskega gnoja in „napredka“, filistrske zadovoljnosti in duševnega plebejstva . . . Ali tukaj prihajamo do zaključka: Evropa ima pravo biti utrujena, ker ona je že dala to, kar je mogla dati, ali mi, Jugoslavlani, nismo dali še ničesar . . . Ali je mogoče, da smo mi ubili v sebi individualnega duha naše rase prej nego je on dal nam in svetu to, kar more in kar mora? . . . To ni mogoče. Torej je naša prva dolžnost, da najdemo svoje cilje, svojo stvarjajočo silo, svoje hrepenenje in nova kulturna obzorja bodočnosti . . . Zdaj smo mi na vrsti . . . K nam še ni civilizacija prodrla s tako močjo, kakor k drugim narodom Evrope, ali kmalu prodre . . . Mi bomo za kulturo izgubljeni, ako do takrat ne najdemo v svoji mladi rasi toliko sveže, močne in goreče kulturne sile, da lahko sprejmemo vso moderno civilizacijo, brez strahu, da nas stare, in jo raztopimo v lavi naše mlade, stvarjajoče kulture . . .

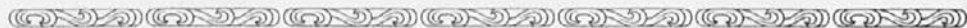
Ako bi se nam to posrečilo, bi to bil fakt svetovnega pomena. Takrat bi naša samostalna slovanska kultura primorala civilizacijo vsaj deloma, da služi kulturi ali vsaj našim kulturnim idealom in perspektivam, dočim je sedaj civilizacija sama sebi namen . . . Sedaj civilizacija požira kulturo, takrat bi ona pomagala stvarjati kulturo . . .

Drugo vprašanje je, ako najdemo mi, mladi „barbari“, v svojem rasnem duhu zares tako voljo, take persktive in ideale, ki bi zmogli dati celó civilizaciji drugo direktivo. Najdemo v sebi zadosti stvarjajoče sile in stvarjajočega poguma? . . . Kedar najdemo vse to, takrat se začne naša prava zgodovina. Takrat popravimo tudi svojo prošlost, ker naša prošlost je le zgodovina tega, kako so nas prodajali in kako smo se prodajali sami — svoje telo, svojo dušo, svojo individualnost . . . Naša prva dolžnost je — najti svoj lastni poklic v svetovni kulturi in v svetovni zgodovini in zavedati se tega poklica. Do sedaj smo bili brez poklica . . . Saj narod zasluži ime naroda samo takrat, ako ni izgubil svojega poklica, svoje individualnosti in svoje duše. Jezik je tukaj manj važna stvar . . . Ako mi izgubimo svojo individualnost, kmalu izgubimo tudi jezik, ker tuja „kultura“ nas stare in asimilira popolnoma kot neindividualno maso. Mi moramo najti in ohraniti svojo individualnost, kajti samo ona nam ohrani tudi naš jezik . . . A kar se tiče specialno nas Slovencev, lahko ohranimo ostanke svoje individualne duše samo v zvezi z jugoslovansko dušo. Z njimi moramo imeti eno kulturno težišče, eno kulturno smer, ako hočemo imeti svojo kulturo, ako hočemo imeti sploh kulturo . . . Ali dokler nimamo jasnega pojma o direktivi naše jugoslovanske kulture, tako dolgo bomo blodili po kulturnem močvirju in padali kakor slabiči pod težo lastnih kulturnih zmožnosti . . .

Razun tega leži na naših ramah še ena zelo važna zadača, ki ima velik pomen za vse Slovanstvo: Jugoslovani morajo prvi v praksi rešiti vprašanje združenja pravoslavnih in katoliških Slovanov v eno kulturno, resp. v rasno-kulturno skupino . . . S tem napravijo prvi most čez oni prepad, ki je ločil vse Slovane cela stoletja . . .

Ali za taka dela so potrebni drugačni kulturni delavci, nego smo jih imeli do sedaj. Ves naš dosedanji kulturni pokret je bil v uradniško-filistrskih rokah, v rokah ljudi, ki so vse življenje žrli kanclijski prah, dim beznic in ponižno lizali tuje pete . . . Mi moramo imeti svobodne, pogumne in močne kulturne delavce, ki bodo zaupali v sebe in v svoje sile in pri tem ne bodo pozabili na zdrav egoizem. Saj takozvanemu človeštvu so dale največ te rase, ki so bile najbolj „egoistične“ . . . Zdrav egoizem (ne šovinizem — šovinisti so le slabiči in strahopetneži) je prvi pogoj uspeha in dokaz sile. Naš jugoslovanski egoizem naj bo v tem, da vzdignemo svojo lastno kulturo do svetovnega pomena, tako da se zgodovina brez nje ne bo mogla niti misliti . . . Nas ne smejo zapeljati majhni cilji, ker oni so najbolj opasni . . . Mi moramo čutiti, da smo izbrani in poklicani od samega boga. Samo takrat ne bomo odveč. A drugače se ne izplača eksistirati . . . Neegoistične, ponižne in lene rase so mrtvorojene — one so smrdeč gnoj za tuje njive . . .

Naša sila bo v našem pogumu, v naši veliki volji. Naša sila bo v tem, da smo mladi, da smo brez prošlosti. Samo oni gleda v bodočnost, ki ima vse v bodočnosti in nič v prošlosti . . .



ДЕСАНКА П. ВАСИЉЕВИЋ, БЕОГРАД:

Питање о источном или јужном наречју.

Јединство једног народа манифестује се једном културом, једним духовним животом. У колико је у једном народу више животне снаге, у толико ће он свесније и енергичније приступити стварању једне велике културне синтезе из елемената своје традиције и дотадањих појединачких резултата. Разуме се да манифестацији јединства културног одговара и формална једнакост. И, како је литература један од најизразитијих елемената једне културе, потребно је да она има јединства и у погледу азбуке, и у погледу књижевног дијалекта.

Питање о јединству азбуке додиривано је, већ, и у овоме часопису. Ми знамо да нећемо изнети ништа ново ако кажемо да Срби из краљевине, у интересу културног јединства нашег троименог народа, неће ни мало премишљати да усвоје латиницу, мада ћирилица има дугу традицију, и мада је данас у општој употреби. И, као при решавању овога

питања, треба очекивати да ће и код питања о књижевном наречју традиција имати много мање значаја него стварна потреба нашег културног јединства.

Ово питање не може се решити за један дан, али је процес на његовом решавању отпочео, и ми можемо очекивати један позитиван успех. Професор Београдског Универзитета г. Јован Скерлић, у Српском Књижевном Гласнику, број 308—310, покренуо је то питање, о једном наречју чланком „Источно или Јужно наречје?“ Г. Скерлић говори у првом делу, којим је начином јужно наречје ушло у књижевност, излаже колебање Караџићево између јужног и источног наречја, даје мишљење Караџићево зашто је он тражио да народни језих постане књижевни.

У другом делу г. Скерлић говори о разлозима које је Вук Караџић дао за јужно наречје. У првој тачки, на главни разлог Караџићев, да је јужно наречје најраспрострањеније, г. Скерлић обележава границе источног наречја, и етиче да оно обухвата много више српских дијалеката, које Караџић није познавао, па према томе није ни узимао у обзир. — На други разлог Караџићев, да су готово све народне песме постале на јужном наречју, г. Скерлић износи насупрот њима наше уметничке песме. Заиста да народна поезија својом лепотом представља један део наше уметности, али, све остало што се назива уметничким књижевним делом, писано је на источном — екавском — наречју. И тако, у осталим тачкама, г. Скерлић показује доказима контрадикцију између самог Вука и његових дела. Као резиме свега реченог о разлозима које је Караџић давао за јужно наречје, г. Скерлић завршава други одељак речима: „Од свију наведених разлога ниједан не изгледа довољно јак и убедљив да јужно наречје, са искључењем других, треба да постане књижевно наречје српско-хрватске књижевности.*) — У трећем делу г. Скерлић говори о разлозима за источно наречје. У живим потезима износи рад др. Јована Стеића, који је први од српских писаца са аргументацијом устао против јужног наречја. Затим, г. Скерлић је у неколико додирнуо и мишљење Стојана Новаковића: „који не тврди да је источни говор и најподеснији и најпростији, али мисли да би се могла оба језика „једнако држати у потпуној равноправности.“**)) Најзад, г. Скерлић даје завршну реч да источно наречје треба да постане књижевно наречје српскохрватско, са довољним бројем наведених разлога.

Поводом тога, је у 312. броју Срп. Књиж. Гласника отворена анкета. Мада још анкета није завршена, ипак, према одговорима који су до сада публиковани, види се, да и јужно и источно наречје има својих присталица, а има и резервисаних.

Почећемо резервисаним одговорима. Стојан Новаковић заступа подједнако и јужно и источно наречје. Он назива разлику између источног и јужног говора: јужни или источни изговор.

*) Срп. Књиж. Гласник, бр. 308, стр. 770.

**) Срп. Књиж. Гласник, бр. 310, стр. 865.

Др. Александар Белић даје врло опширно аргументе и за источно и за јужно наречје. Господин професор истиче да од воље зависи, хоће ли се писати јужним или источним наречјем. Мишљење је г. Белића, да у датој равноправности оба наречја, може се видети преимућство једног пред другим.

Рикард Николић мисли „да су у правој књижевности као у свакој правој умјетности суди по дјелима, а не по ријечима.“*)

Одговоре за јужно наречје дали су: Франо Супило, Иван Крниц и др. М. Старчевић.

Већина се изјаснила за источно — екавско — наречје. Др. Фран Илешкић, Алекса Шантић, Светозар Ђоровић, Марко Цар, др. М. Полит-Десанчић, др. Јосип Смодлака, др. Владимир Ђоровић, Ђорђе Пејановић, Т. Маретић, Бор. Ј. Поповић, Милан Марјановић, Иво Ђипико, Иво Војновић, Владимир Черина, Влад. Скорић, Васа Стајић, др. Васа Глумац, Иван Хрибар, М. Решетар, др. Мирко Королија, др. Франо Кулишић и Вељко Милићевић.

Разлози који говоре за јужно наречје, сем Караџићевих, код поменутих писаца ови су, што су га „таквим прогласили наши највећи, српски, словенски и хрватски филолози, књижевници, пјесници, научењаци и народни препородитељи...“ и зато што „једино јужно наречје у себи најбоље синтетизира наше народно јединство, пошто један добар дио и Хрвата и Срба говори тим наречјем,“**) (Франо Супило); трећи је разлог основан на традицији погрешно протумаченој, да „Хрвати имају за себе два велика Србина, Вука и Даничића, који су их увјерили о љепоти јужнога наречја,“ и „дужност је сваког интелигентног Хрвата, да свој језик пише онако како су га научили Вук и Даничић, па на њихову основу Будмани, Маретић, Бошковић, Броз, Живановић и толики други.“***) (И. Крниц).

Др. М. Старчевић сматра као главни разлог за јекавски говор традицију, јер су икавштином писали Шиме Старчевић и др. А. Старчевић: „Ја сам у трећем кољену с напретком времена прихватио умјерени правопис Ткалчевић, Шеноа, те пишем и е или је.“****)

Сви ови разлози за јужно наречје слаби су, ненаучни; аргументација оних који су за то наречје или је у традицији, или у недовољно критички провереним фактима. Традиција никад није факт који у оваквим приликама сме да значи много. Још мање има разлога позивати се на мишљење „два велика Србина“ који су преко Гаја, Будманија, Маретића и других, у ствари, увели у хрватску књижевност јужно наречје штокавског дијалекта. Хрвати, до реформе Људевита Гаја, писали су својим локалним дијалектима, кајкавским, чакавским и икавским, — у то време

*) Срп. Књиж. Гласник, бр. 315, стр. 386.

**) Срп. Књиж. Гласник, бр. 313, стр. 217.

***) Ibid. стр. 225—256.

****) Срп. Књиж. Гласник, бр. 314, стр. 293.

примили су једно штокавско наречје за свој књижевни језик зато што је у то време он био већ у употреби код Срба, и природно је да они треба да показују мање конзервативности, него, на пример, становници Црне Горе, Херцеговине и Боспе, који су по рођењу јекавци. Али разлог који Старчевић наводи апсолутно је некритичан, и не одговара истини. Он истиче да је присталица јужног наречја зато што га сматра средином између западног-икавског и источно-екавског, мислећи да се прасрпско њ изговарало као *је*, — међутим, највероватније ће бити да је старо њ било нека врста широког *е* (ä), што би потврђивао и словеначки и бугарски.

Даље, тврђење да јекавци „синтетизирају“ у себи хрватски и српски део нетачно је, јер су они то могли постати тек око XVI. и XVII. века; то би се са више дијалектолошких разлога могло рећи за штокавске икавце. Напослетку, ми не можемо примати ауторитету старије науке око прве половине XIX. века, јер се наука све више развијала и данас је дошла до нових резултата.

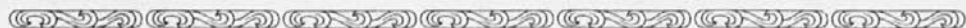
О разлозима који говоре за источно наречје г. Јован Скерлић дао је довољно доказа. Поред његових разлога изнећемо још неке. Др. Фран Илешкић, председник Матице Словенске налази „да за огромну већину Словенаца *е* би било велико олакшање у читању и говорењу хрватско-српског језика.“ — Екавским говором говори претежна већина српскохрватског народа; затим, све што је најбоље и највредније у поезији и прози, сем народних песама, писано је источним наречјем. Надмоћност источног наречја огледа се у краткоћи и једноставности, у лакоћи и еластичности, у звучности и крепкости. — Очигледан пример показује победу источног наречја, тиме, што наши најбољи књижевници од оних, који су писали јужним наречјем, остављају га и примају источно. Најзад, источно наречје је јаче, обилатије животном снагом, експанзивније, практичније и изразитије.

Да прецизирамо: за јужно наречје говори лепота самог дијалекта и традиција, док за источно говори, прво, велика већина штокавских дијалеката који су екавски.

Друго. Словенци који теже потпуној једнакости културе свог и српскохрватског народа, и који би примили један књижевни језик — они су такође екавци.

Треће. Модерна литература и наука на источном наречју веома се развија.

И четврто. Екавски говор и са естетичких разлога има претежну већину српскохрватског народа. — У осталом, тај процес примања једног наречја за опште књижевно не може се за дан решити, још мање законима и прописима, већ самом употребом.



MATO VUČETIĆ, PRAG:

Sokolstvo.

Nedvojbeno je, da ova naša nacionalno najjača, najčišća i najvažnija institucija mora bit predmetom osobita zanimanja za nacionalističku omladinu, koja je preuzela sebi tešku i historičku zadaću, da naš do dandanas mizeran, politički, političarski, stranački i provincijalan (izuzev od ovoga današnju Srbiju) život zaobliči jednim jedinstvenim jugoslavenskim ritmom, upravljajući ga put jedne zajedničke svrhe i ispunjajući njegovu stvaralačku i živuću moć i sadržinu kulturnim smislom, koje odgovara zahtjevu modernog i sociološkog naziranja na život i narode uopće.

Moramo konstatirati odmah bez okolišanja: sokolstvo, kakvo je danas i kako ga se shvaća, nas ne zadovoljava kao što nas uopće čitav naš nacionalan život ne zadovoljava. Kao takovi mi smo jedna revoltna skupina, koja hoće, da stari život iz temelja promijeni, a zamijeni ga novim, svojim.

Naši su široki slojevi hrlili u sokola radi crven-kape, nošnje i radi jačanja mišica, uopće radi parade i materijalnog osobnog užitka. O kakvoj idejnoj ili idealnoj privlačivosti ne može bit govora. Dakako: mase nijesu zato odgovorne. One su o sokolstvu dobijale impresiju i ubijedjenje od osnivača, koji osnivanjem sokolskih društava ne bacahu i sjeme ujedno jednoj ideji, pa su mase opercipovale samo privlačiva sredstva, kojim se je sokolstvo poslužilo za svoj uspjeh i ta su vanjska obilježja izgledala sadržaj i smisao cijelog pokreta. Kriva je dakle inteligencija; ona je osnivala sokol čisto iz jednog patriotskog običaja, u vulgarnom smislu te riječi s jednom isključnom osobnom težnjom, da se dopadne masama, da izrabluje svoj vodeći položaj u korteško-stranačke svrhe ili često još gore u afarističke osobne, često i lokalno-komunske interese. Ona intelegencija, koja je u sokolstvu i sokolskom radu imala neke idealne težnje, bivala je ušutkana i bacana u pozadinu od nametljivaca afarističkih, a više se je puta, zgdjena nad zloupotrebom najsvetije stvari, povlačila. Treći pak dio inteligencije, nacionalno, a i socialno indiferentna skupina, koja postoji kao jedna odredjena socijalna pojava, ograničavala se na svoju ciničku kritiku i opaske, često ne baš i neopravdane.

Vidjamo stoga, da se sa sokolskim organizacijama dogadja onaj naravan i logičan proces, koji se kod svake stvari, na nezdravoj i praznoj bazi postavljene dogadja, t. j. da se ustrojaju neobičnom žurbom i vikom, da opet u najskorije vrijeme zakrčljave i propadnu.

Razlog: ideja, koja mora biti vodiljica i glavnom, duhovnom, unutarnjom notom organizacije i samog sokolskog pokreta, nije na prvom mjestu ili nije toliko razvijena i isticana, podržavana i propagovana, da bi mogla u sokolskim redovima držati duhove nižih zanosne, samoprijegorne i ustrajne, da čitavo njihovo biće prožene jedan nacionalni osjećaj i ideal, koji bi postao nerazdruživ s njihovim cjelokupnim životom i potrebama uopće.

Sokol do sada nije odgovorio i ne odgovara svojoj pravoj svrsi: okupljanju, sredjivanju i odgajanju narodnih sila u narodnom duhu u jedan jedinstven, organizirani organizam, hraneći ga narodnom kulturom, razvijajući i potencirajući u njemu osjećaj kolektivnog egoizma, koji treba, da postane jači od samog individualnog egoizma. Sokol treba, da postane žarište i stjecište nacionalne snage, kulturne, političke i ekonomske. Treba, da ograničeno polje svog rada na pukoj gimnastici poveća kulturnom, socialnom i gospodarskom stranom, da se čitav nacionalan život kocentriše u sokolu i da iz njega, kao iz jednog plodnog, svijesnog organizma u harmoniji sa ostalim takvim organizmima diljem Jugoslavije, izrazuje našu nacionalnu snagu. U Sokolu treba razviti pučke „vcošhe“ i radničke organizacije, koje će pronicat ekonomske i staleške interese našeg puka, e da uzmogremo razviti svu svoju nacionalnu, gospodarsku i industrialnu snagu, u pomanjkanju koje naše je napinjanje energija uzaludno i besplodno.

Sokolstvom treba, da spasemo naše mase od internacionalne socialističke zaraze, koja pod zvučnim geslom radničkog oslobodjenja odvadja naše široke slojeve od našeg nacionalnog života i nije često nego samo jedno lijepo i uspješno sredstvo naših neprijatelja, da ih postavi prema nama.

Nacionalistička omladina svijesna svoje preporodne misije u narodu treba, da preporodi čitav naš javan život, a u prvom redu sokolstvo. To će pak postići ustrajnim i promišljenim radom odstranjući iz njega sve suvišne i vanjske note, a davajući mu svoje idejne, reformatorske.

Našem pokretu treba jakog bratstva, a da demokratiziramo naš lažno i neiskreno-demokratski javan život, u suštini pak svojoj feudalani i aristokratski. Treba, da srušimo jaz i kineski zid, koji dijeli puk i inteligenciju jedno od drugo. Razumljivo nepovjerenje, stvoreno uslijed neprestanih razočaranja, koje goji masa prema pukoj riječi i pokretima inteligenata, moramo odstranit apostolskom iskrenošću i aktivnim, zdravim, nebanalnim demokratizmom. Tek ćemo tada moći govorit o pravoj nacionalnoj svijesti, o nacionalnom optimizmu razvijenom do parohsizma nacionalne religije. Sve se to pak dade najljepše, najpraktičnije i najuspešnije provesti u sokolstvu. Na rad dakle: Za preporod i osvojenje sokolstva za naše nacionalne ideale.



VLADISLAV FABJANČIĆ, BELGRAD:

Delo za Jugoslovenstvo.

I.

Danes nam je politično in kulturno geslo: narodno jedinstvo treh jugoslovenskih plemen. Srbi, Hrvati in Slovenci so en narod, oz. imajo vse predpogoje, da se v to razvijejo. Njih razvoj ne sme več iti vsaksebi, temveč v eno in isto smer, v skupno jugoslovensko telo. Naša bodočnost se pripravlja v znamenju nerazdružne enotnosti, predpogoji zanjo pa so v sedanosti:

spoznanje skupnosti interesov in njih nerazdružnosti, zgodovinska kulturna in politična potreba formacije novega naroda na Jadranu, Posavju, Podonavju in Balkanu, izločevanje, oz. ustvarjanje nacionalne duše jugoslovenske, velika težnja probujajočih se narodnih sil jugoslovenskih za ekspanzijo, za dokaz in preizkušnjo svojih moči, pa jezikovna zajednica, pa krepko, uspešno delo mnogih, prvovrstnih kulturnih in političnih mož in institucij za povspesevanje procesa, pred temi pa ognjevito, a dobro premišljeno delo jugoslovenske omladine.

Slovenci se danes zavedamo in smo se docela vživeli v resničnost velikega kulturnega, političnega in gospodarskega nauka, da smo del jugoslovenskega naroda, da je naša usoda tesno, nerazdružno navezana in zvezana z usodo Srbov in Hrvatov. Zavladalo je spoznanje, da Slovenci morejo z uspehom skrbeti za svoj obstoj in za ohranitev svojega sedanjega in svojega nekdanjega ozemlja za sebe samo na en način: da s krepko roko in odločno voljo vsmerijo vse svoje kulturne in gospodarske sile v skupno, nerazdvojno delo s Hrvati in Srbi in da docela, dosledno in neizpremenljivo jugoslavizirajo svojo narodno politiko. Ker samo dvoje garancij je za definitivno priklopitev Slovencev jugoslovenskemu telesu: zadostna jačina Srbov in Hrvatov in okrepitev Slovencev v sebi samih. Ako nimamo za seboj močne srbske in hrvatske celine, smo neizprosno izgubljeni. Zato je prva in najvažnejša dolžnost in naloga Slovencev v borbi za svoj obstanek: z vsemi silami pomagati, da se Srbi in Hrvati vsak na svojem domu in v zajednici okrepe. To pa bomo storili, ako povsod in ob vsaki priliki podpiramo složno delo in delo za slogo Hrvatov in Srbov, da moralno kakor tudi z nam razpoložljivimi političnimi sredstvi podpiramo one elemente in stranke pri Hrvatih in Srbih, ki delajo na notranjem učvrščevanju in blagostanju naroda in vse to pod devizo narodnega jedinstva vseh treh plemen, pa makar da bi bile te stranke prisiljene posluževati se oportunistične taktike. Noben pravi slovenski narodni voditelj in nobena slovenska stranka, ki skrbi za bodočnost Slovencev, pa ne bi smela ni najmanje podpirati onih hrvatskih strank, ki so proti jedinstvu s Srbi; ker to bi vodilo Slovence in Hrvate v pogubo, ker brez Srbov jim ni dolgega obstanka. — Dalje pa moramo tudi kulturno in gospodarsko težiti po združitvi s Hrvati in Srbi, ker še-le take vezi so dovolj trdne, da prestanejo vsako izkušnjo, da izjalové vsak poizkus, ki bi stremil za tem, da se za dozdevno osamosvojitve enega ali dveh plemen žrtvuje tretje tujcem. Kdor torej dela proti kulturnemu ujedinjenju Slovincem z ostalimi Jugosloveni, ta je grobar slovenske bodočnosti. To mora vsemu slovenskemu svetu preiti v meso in kri. Zato pa je zlasti naloga vse slovenske mladine, ki ima v teh težkih časih edina dovolj odločnosti in zavesti svoje nacionalne dolžnosti, da se brez razlike vzgoje zbere okrog jugoslovenske zastave in dela to, kar ne delajo oni, ki so v to poklicani, to kar se ne sme opustiti. Po vseh vseučiliških mestih mora vsa slovenska omladina pristopiti jugoslovenskim društvom, kjer jih pa še ni, je sveta dolžnost baš slovenske mladine, da jih organizira. Naša mladina mora z največjo vnetostjo in aktivnostjo sodelovati pri vsakem skupnem delu, ona mora urediti in proširiti to delo. Mora se priklopiti onemu kolu Srbov

in Hrvatov, ki čutijo v sebi isto narodno dušo s Slovenci. To je dolžnost podmladka, ki postaja in bo nekoč predstavnik naroda.

Drugo geslo našega narodnega boja za obstanek pa je: notranja okrepitev slovenskega plemena in vzdržanje slovenskega teritorija. Delo za izvršitev te naloge vsebuje v veliki meri že delo za izvršitev prve naloge. Naše sile, vložene v delovanje za narodno jedinstvo Hrvatov, Srbov in Slovencev, se bogato obrestujejo pri delu za notranjo okrepitev slovenskega plemena in vzdržanje slovenskega teritorija. Velika zavest, da smo sinovi močnega jugoslovenskega naroda, daje nam vero v končni uspeh našega dela, onim, ki omagujejo pod navali tujstva, novih moči, nove sigurnosti; oni pa, ki so že odpadli, bodo mnogo lažje spoznali svojo grehoto in se vrnili svojemu narodu. Celokupni jugoslovenski narod, ki smo ga s prvim svojim delovanjem zainteresirali za te naše boje in ga z istovetnostjo interesov, pa z dejstvom, da smo en nerazdvojljiv narod, navezali nase, nas bo z vsemi silami podpiral v tej naši težnji in nam tako obilno povrnil to, kar bomo v izvrševanje svoje prve in glavne naloge potrošili moči in energije.

Okrepiti se moramo v sebi, gledati moramo, da bo čim bogatejša naša dota, ki jo prinesemo Jugoslovenstvu. Vzgajati moramo narodne mase v odpornem nacionalističnem in demokratskem duhu, razvijati narodno bogastvo s solidnim, zdravim narodnim gospodarstvom, zanašati prosveto in jugoslovensko zavest v ljudstvo in se otresti vseh protinarodnih, protijugoslovenskih in protidemokratskih elementov, ki stoje na slovenskem krmilu. V svojem osrčju, na Kranjskem, pa moramo očistiti organizem, moramo iz njega napraviti trdnjavo, zbirališče slovenskih borcev, moralni Pijemont za vse Slovence. To je neobhodno potrebno, ker s Kranjsko Slovenci stoje in pačejo. Zato pa je glavna naloga vseh nacionalistov delo na Kranjskem.

Narodna obramba nam poleg tega narekuje, da vzdržimo boj na narodnih mejah. To je mogoče in potrebno. Vsaj na eni strani: mora se definitivno odločiti, kje bo tekla narodnostna meja med Italijani in Jugosloveni. Ko bo Trst, Gorica in Istra popolnoma v naših rokah, tedaj bo sporazum in mirno sosodstvo z Italijani mogoče. Do tega časa pa je vsak kompromis z Italijani izključen, ker tudi če bi ga jim Jugosloveni ponujali še za tako težko ceno, ga Italijani ne bi sprejeli, ker dobro vedo, da ga ni med Jugosloveni poštenega in dalekovidnega politika, ki bi se definitivno odpovedal tem krajem, ki gospodujejo nad Jadranom. Šele izvršeno dejstvo bo moralo Italijane potolažiti. Dolžnost in naloga Slovencev je torej, da vržejo svoje gospodarske, prosvetne in politične sile proti italijanski meji, da bi tam še bolj napredovali, ali pa vsaj vzdržali današnje stanje, ki nam daje za bodočnost dovoljne garancije.

Boj z Nemštvom je mnogo težji, za nas v današnjem položaju nevzdržljiv. Naloga nam je, da obdržimo čim več pozicij, ker tako razpolagamo s toliko večjo živo, zavedno narodno maso v boju za jugoslovenstvo. Potrebno je tudi, da ostali svet informiramo o naših zahtevah in težnjah, kar pa jo mogoče edino potom jugoslovenstva. Definitivni obračun z Nemci za Alpe pa je istoveten in bo istočasen z velikim zgodovinskim obračunom med Nemštvom in Slovanstvom.

(Dalje.)

Protestni zbor u Beogradu. Na nekulturne napadaje talijanaša u Trstu ustao je ceo naš narod. I u Beogradu, slobodan deo našeg troimenog naroda osetio je gorčinu toga fakta. Univerzitetско опште удруженје Pobratimstvo priredilo je u punoj dvorani beogradskog universiteta velik protestni zbor na kome je izražena manifestacija solidarnosti sa našom ganjanom braćom. Toga dana mlada generacija nove Srbije dižući protest u jednoj vrlo borbenoj gesti pokazala je da oseća duboko sve naše patnje. Tim zborom još jače istaknuto je da je srbijanska omladina iskreno vodjena jugoslovenskom idejom i da joj je naše narodno jedinstvo princip na kome će raditi u smislu našeg narodnog ujedinjenja. Ovakav vrlo simpatičan korak omladine junaka sa svetih kosovskih poljana mora da bude dvostruko podvučen i mi moramo da osobito cenimo takav lep bratski postupak naših sudrugara. Mi treba to da razumemo i da nas to učvrsti u ideji: da nam je, Srbima, Slovincima, Hrvatima, jedino u bratstvu i jedinstvu naša budućnost.

Predavanja. Naši studenti na beogradskom universitetu nastoje da što više koriste upoznavanju Beogradjana sa našim prilikama i u tu svrhu u Pobratimstvu i na drugim skupovima drže se informaciona predavanja.

Naši novi listovi. U krajevima preko Drine na zapad posle porednih godina 1912. i 1913. zatalasao se je pokret u kome se vidi ponos, snaga, čvrsta vera i dovoljna muškost. Jugoslovenstvo i srpskohrvatski nacionalizam dobili su konkretnu i realnu formu. Izlaze novi listovi koji propovedaju spasonosnu ideju jugoslovenstva. Ti se svi listovi šire i u Beogradu i rasprodavaju se u dosta velikom broju. Među universitetskom omladinom najviše se raspačava Glas Juga i Nova Riječ, u nekoliko stotina komada, i Narodno Jedinstvo. Zastava i Vihor prodavaju se po knjižarama i pretplaćuju se preko poverenika. Zainteresovanost je za ceo taj pokret u Beogradu velika, kod inteligencije osobito. Mnogo doprinose širenje tih listova i inače radu u tome pogledu nekoliko naših omla-

dinaca studenata iz Austrije. I ostale naše novine kao Sloboda, Hrvatska Riječ, Crvena Hrvatska i.t.d. davaju se beogradskim studentima da se upoznaju sa našim prilikama.

M. Bartulica.

Др. Јован Цвијић: Географски и културни положај Србије. Издање И. Ђ. Ђурђевића, Сарајево 1914. Цијена К—50. — Прештампано из „Ратне Споменнице“ Босанске Виле.

Pričujoča knjižica nudi prav precizen oris geografskega in kulturnega razvoja nove srsbske države od Karadjordjevih in Miloševih časov pa do današnjih dni, ko se je z velikim razširjenjem na jug osvobodila geografske podrejenosti Podunavju in dobila z bucareškim mirom 1913. docela centralni položaj na balkanskem polotoku. S tem pa se je spremenil tudi kulturni položaj Srbije, ki je izpostavljena novim kulturnim vplivom; stopa v oblasti stare balkanske, bizantinske kulture, prepojene s tursko-orijentalnimi vplivi vsled večstoletnega turškega režima. Današnja Srbija meji neposredno na Grčijo, zato je tudi od tod pričakovati direktnega vpliva ne toliko neke posebne grške kulture, temveč mnogo bolj grške narodne duše. Dalje prihaja Srbija preko Soluna v kontakt z življenjem velikega pomorskega mesta, kjer se zbirajo in križajo najraznovrstnejši kulturni elementi. Vzhodni vplivi bodo prinesli srbijanski umetnosti novih snovi, novih barv. Največji pa bo pač vpliv mediteransko-levantske kulture, mešanice vzhodnih, sredozemskih in evropskih kulturnih vplivov; med poslednjimi prevladuje južnoitalijanski. Bolgarska meja bo še dolgo časa kulturno nevtralna, dočim bo albanska tudi nadalje ostala kulturno škodljiva. Zanimivo in važno za bodočnost pa je predvsem dejstvo, da se Srbija vedno bolj osvobaja madžarskih in avstrijskih vplivov, s katerimi ima danes manj kulturnih vezi nego z državami zapadne Evrope.

Srbija je pokazala v prošlih vojnah veliko svoje notranje bogastvo, svojo jakost in vse pogoje za obstanek in napredek, srbsko pleme pa je dokazalo, da je res vredno svoje naloge stopiti na čelo jugoslovanskega pokreta, pokazalo je da vsebuje vse lastnosti državotvornega

plemena, ki mu je zgodovina poverila misijo ustvariti novo državno silo balkansko-podunavsko kot podlago in predpogoj nove samonikle kulture.

Danes pa je naloga kulturne Srbije: sprejemati k živi narodni moči in sposobnostim „najboljše in najdovršenejše vplive kulturne Evrope in globoke impulze Iztoka, kojih duh je ne redko originalnejši in globlji; mora se negovati jugoslovanska kulturna vzajemnost, večja sredina, ker majhne sredine, pa še tako nadarjene, danes ne morejo dati nove in drugačne kulture; naposled se mora skrbno paziti na slabe ali za narodni duh škodljive kulturne vplive iz inozemstva.“

V. F.

V Petrogradu je začel izhajati prav dobro urejevani tednik „Novoje zveno“, ki se peča tudi s slovanskim vprašanjem, posebno poljskim in balkanskim. Časopis je progresiven. Izdaja ga znani prijatelj Slovanov A. N. Brjančaninov. Pismeno sodelujejo tudi drugi slovanski politiki in publicisti (Kramář, Zdziechowski, Belić, etc.) Cena 10 rubljev na leto. Adresa: Petrograd, Mal. Puškarskaja, 28.

V ruski „Universalni biblioteki“ katero izdaja V. Antik in komp. v Moskvi, je pred kratkim izšel „Serbskij sbornik“ (cena 10 kopejk). Recenzijo knjižice prinesemo prihodnjic.

Nekoliko kratkih novel Cankarja izide tekom spomladi na norveškem jeziku. V eni iz bodočih števil „Glasa Juga“ prinesemo recenzijo o prevodih jugoslovanskih pisateljev na skandinavski jezike (na švedski, danski, norveški.)

Angliziranje Slovencev v Ameriki. Znani italijanski socijolog prof. Roberto Michels je predaval v januarju t. l. na Dunaju v „Soziologische Gesellschaft“ o problemu izseljevanja. V svojih izvajanjih se je dotaknil tudi vprašanja denacionalizacije izseljencev, ki je najaktualnejše v Sev. Ameriki. Najbolj podlegajo uniformujočim tendencam amerikanizma, ki hoče stvoriti nekako „amerikansko“ nacijo, oni priseljenci neangleške narodnosti, ki ne obvladajo temeljito svojega jezika (?) Najmanj odporne sile kažejo baje Slovenci, ki bodo v kratkem izgubili

svojo individualnost in se anglizirali. — Podatki prof. Michelsa najbrž niso povsem točni, a vsekakor je potrebno, da posvetimo narodnoobrambni boju naših rojakov onkraj morja več pažnje kakor doslej.

Rusija in Balkan. — Dne 8. feb. t. l. se je otvorila v Petrogradu ob navzočnosti srbskega in bolgarskega poslanika balkanska sekcija ruske eksportne komore. Predsednik Brjačninov je naglasil v svojem govoru potrebo ustanovitve in je navedel kot najvažnejše točke v bodočem delovanju sekcije sledeče: 1. Ekonomsko zblizanje Rusije in Balkana. 2. Revizija trgovinskih pogodb in carinskih tarifov. 3. Zboljšanje prometnih zvez.

„Revue Bleue“ prinaša v zadnjih številkah pod rubriko: „Questions militaires“ vrsto strokovnih člankov, ki se pečajo obširno in detajlno zlasti z drugo balkansko vojno in podajajo natančno analizo in kritiko vojaških akcij srbske in bolgarske armade.

V „Journal des Economistes“ nadaljuje Alphonse Muzet svoja razmotrivanja o gospodarski bodočnosti Srbije. V januarski številki obravnava obširno različna vprašanja srbske gospodarske politike: vprašanje posojil (posojili v Franciji še ne zadostuje za uspešen razvoj), vprašanje orijentskih železnic, reorganizacijo in razširjenje železniškega omrežja zlasti v osvobojenih zemljah, odnošaje z Grško zlasti z ozirom na Solun, ki mora postati izvozna luka za pokrajine ob Moravi in Vardarju. Dalje razpravlja pisatelj o zahtevi Srbije po pristanišču ob Adriji in navaja vse argumente, ki govore v prilog tej zahtevi. V notranji gospodarski politiki je potrebna organizacija poljedelstva v novopridobljenih zemljah, ki imajo vse predpogoje, da postanejo eden izmed najrodovitnejših teritorijev na Balkanu. Sledi podrobni statistični material, ki pokazuje izredno naglo naraščanje izvoza in podaja še lepše perspektive za bodočnost. Obširnejše se peča članek tudi z vprašanjem razvoja industrije v novih zemljah, ki je pogojen v izrednem bogastvu na rudninah (zlasti železo in baker) in vodnih silah. Pisatelj zaključuje, da

ima Srbija vse predpogoje, da postane potom smotrene gospodarske politike najbogatejša in ekonomski najrazvitejša država na Balkanu.

Prof. L. Zrnitch: *La religion nationale*. Belgrad 1914. — Problem nacijonalizma, ki dobiva baš v sedanjem času svojo novo formulacijo, odgovarjajočo sodobnemu razvoju, je predmet interesantne razprave prof. Zrnjića, ki odpira marsikje nove vidike.

Gabriel Hanotaux, de l'Académie Française: *La guerre des Balkans et l'Europe 1912—1913. Etudes diplomatiques*. Paris 1914. — Pričujoče delo, v katerem so zbrani večinoma pisateljevi članki, objavljeni v „Figaro“ in „Revue Hebdomadasre“, je nadaljevanje leta 1911. izišle knjige, ki se peča istotako s političnimi razmerami na Balkanu ter z odnošaji balkanskih držav napram velesilam. Drugi del podaja historijat vojnih dogodkov preteklih 2 let in se ozira posebno na diplomatske akcije, odkrivajoč na ta način zveze in niti, preko katerih je vplivala evropska diplomacija na tok dogodkov.

Louis Léger. *Serbes, Croates et Bulgares. Etudes historiques, politiques et littéraires*. Paris 1913. Znani prijatelj Jugoslovanov, profesor na „Collège de France“, proslul po svojih knjigah in znanstvenih spisih o slovanskem jezikoslovju in zgodovini (znamenita so zlasti njegova dela o slovanski mitologiji in o ruskem jeziku), je izdal v imenovani knjigi plodove svojih obširnih študij zgodovine in kulture Jugoslovanov. V esejistični obliki podaja vrsto slik iz politične in kulturne preteklosti jugoslovanskih plemen in držav. Večina v tem delu zbranih monografij je le v zanimivi obliki podan ekscerpt obširnih del drugih, zlasti jugoslovanskih pisateljev, nekatere študije pa razodevaju, da so rezultat samostojnega raziskovanja avtorjevega in nudijo interesantne doneske k jugoslovanski zgodovini. — Da označimo bogato, pestro vsebino Légerjeve knjige, naj navedemo nekaj naslovov najzanimivejših študij: Postanek srbskega naroda. Srbski pretendent Gjorgje Branković. Pre-

gled jugoslovanske literature. Rokopis v katedrali mesta Pours (z glosami v jugoslovanskem jeziku od nekega Georges d'Esclavonie). Intelktualna kultura v Bosni. Gaj in ilirizem. Intelktualni prepород srbskega naroda (obdeluje Bajića in Do-siteja Obradovića). Molière u Dubrovniku. Uskoki. Gusla Pr. Mériméeja (znana mistifikacija francoskega pesnika, ki je izdal pod tem naslovom lastne pesnitve kot originalne jugoslovanske narodne pesmi). Strossmayer. Staro bolgarsko pravo. Bolg. zgodovinar Paisii. Moderna Bolgarija.

Podatki niso vseskozi popolnoma točni, kar je razumljivo pri tako mnogostranski vsebini in pa pri značaju knjige, ki ni strogo znanstven, nego ima bolj informativno tendenco. A. J.

La Revue prinaša v prvi oktoberski številki obširen referat o knjigi: Zagorsky Vladimir, François Rački et la Renaissance scientifique et politique de la Croathie. K izdaji knjige, ki obsega življenjepis slavnega historika hrvatskega in prijatelja Strossmayerjevega in ocenjuje njegov pomen v političnem in kulturnem življenju Hrvatov, je vzpodbudil pisatelja Ernest Denis, profesor na Sorbonni, znani prijatelj Jugoslovanov.

Henry Wickham Steed: *The Hapsburg Monarchy*. London 1913. — Bogata angleška politična literatura je obsegala do zadnjega časa jako malo del o Avstriji, ki nudi vendar s svojimi interesantnimi političnimi problemi, ki vzbujajo bolj in bolj pozornost evropske javnosti, političnim zgodovinarjem in publicistom obilo tvarine. Poleg S. Watsona, ki se pa v svojih delih omajuje skoro izključno na Ogrsko in na jugoslovanske zemlje, se je Steed prvi lotil seznanjati angleško publiko z aktualnimi vprašanji habsburške monarhije. Ker je kot dunajski dopisnik uglednega dnevnika „Times“ živel preko 10 let v Avstriji, je imel dovolj prilike proučavati avstrijske razmere in obširno tozadevno literaturo. Rezultate svojega opazovanja in svojih študij je objavil v pravkar izišli knjigi, ki spada nedvomno med najboljše te vrste.

Predmet njegovega opazovanja so predvsem politična in kulturna vprašanja, gospodarskih razmer se dotika le mimo-

grede, kar nikakor ni v korist delu; kajti popolno razumevanje zamotanih političnih problemov je mogoče le, če se upošteva tudi gospodarski moment. — Temeljito poznavanje razmer kažejo izvrstna poglavja o narodnostnih problemih: o poljskem, ukrajinskem, rumunskem in jugoslovanskem vprašanju, o boju Jugoslovanov za Adrijo, dalje o imperijalističnih tendencah Nemcev in Madjarov. Simpatično je zlasti njegovo pravično ocenjevanje stremljenj slovanskih narodov in njegova obsodba avstrijske narodnostne politike.

Izvrstno slika razvoj notranje in zunanje politike od l. 1848. naprej; obširneje se bavi zlasti z zgodovino ustave s postankom dualizma, z okupacijo, z aneksijsko krizo ter z zadnjimi balkanskimi dogodki, v kolikor se tičejo Avstrije.

Temeljito poznavanje razmer kažejo tudi poglavja o kulturnih in verskih vprašanjih; pozornost posveča zlasti stanju prosvete, stališču katoliške cerkve v državi ter židovskemu vprašanju.

Z žgočo satiro slika koruptne razmere v parlamentu, v birokraciji, v justici ter ožigosa primerno blamaže avstrijske vlade v notranji in zunanji politiki.

Knjiga podaja izvrstno sliko vsega javnega življenja moderne Avstrije, njenih političnih in kulturnih problemov, predvsem pa je izvrstno pogojen oni tipični

avstrijski milje, ki ga je pred Steedom izborno očrtal Hermann Bahr.

Zasluga pisateljeva je predvsem v tem, da nam je podaril vseskozi zanimivo pisano, a kljub publicističnemu značaju povsem resno znanstveno delo s točnimi in zanesljivimi informacijami. A. J.

Virginio Gayda. La Crisi di un Impero. Pagine sull' Austria contemporanea. Torino 1913. Znani publicist podaja v tej knjigi verno sliko sodobne Avstrije. Zlasti njenega političnega življenja. Nekoliko tendenciozno sicer, a s točnim poznavanjem razmer in na podlagi obširnega statističnega materiala osvetljuje hibe avstrijskega vladnega aparata, nesrečno narodnostno politiko, nezmožnost diplomacije, ki se je pokazala posebno jasno za časa zadnje balkanske krize. Dotika se tudi kulturnih in gospodarskih problemov, posebno v poglavjih o stališču cerkve, o razvoju socialističnega gibanja, o gospodarskih organizacijah i. dr. — Razumljivo je, da kot zastopnik italijanskega iredentizma ne ocenjuje dovolj pravično narodnostnega boja Jugoslovanov in njihovega ekonomičnega razmaha ob Adriji. Važno pa je delo italijanskega avtorja predvsem kot tipičen izraz mišljenja, ki ga ima italijanska javnost o habsburški državi.

СКЕРЛИЋ

У петак 15. (2.) маја преминуо је у Београду велики Југословен и пропагатор југословенског национализма др. Јован Скерлић.

Бол, која је одјекнула по читавој Југославији, засекала је дубоко и наша срца.

О великом културном раднику, његовој улози у нашем животу и снази, којом је заступао и тумачио наш национализам донећемо исцрпив приказ у будућем броју.

Чувства наша, која га прате у вечни стан нек буду одразом дубоке боли нашег народа.

Слава му!

U zamjenu dolaze slijedeći časopisi:

HRVATSKA RIJEČ, ŠIBENIK.
ИСТИНА, САРАЈЕВО.
КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ, ЗАГРЕБ.
НАРОДНИ ЛИСТ, СЕЛЈЕ.
НАШ ГЛАС, ЛЈУБЛЈАНА.
ОТАЏБИНА, САРАЈЕВО.
ПУЧКИ ЛИСТ, СПЛИТ.
СЛОВЕНСКИ БРАНИК, ЛЈУБЛЈАНА.

СЛОБОДНА ТРИБУНА, SEATTLE
WASH. (AMERIKA).
СРПСКА РИЈЕЧ, САРАЈЕВО.
ВЕДА, ГОРИЦА.
ВИЈЕСНИК, ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА
CIVILN. TEHN. KRALJEVINE HR-
VATSKE I SLAVONIJE, NOVA
GRADIŠKA.

U ocijenu došle su slijedeće knjige:

D. Trstenjak: Klerikalizam.
J. P. Kamov: Časkanja (kozerije i
feljtoni).
Milan Marjanović: Narod koji
nastaje.
Dr. J. Skerlić: Današnji srpsko-
hrvatski nacionalizam.
Milan Pribičević: Naš najveći
junak (srpski seljak).
Marko Car: Nacionalni duh u lite-
raturi i umjetnosti.
(Sve iz naklade Gj. Trbojevića, Rijeka.)

Артур Шопенхауер: О части.
Иво Ђипико: Утисци из рата 1912.
Др. Јован Цвијић: Географски и
културни положај Србије.
(Све из накладе И. Ђ. Ђурђевића,
Београд.)
Мићун Павичевић: Стари мотиви.
(Издање А. Рајнвајна, Цетиње.)
Волна, сборник русекои нудожест-
веннои лирики.
(Издање Еугена Данилова, Петро-
град.)

**Molimo svakoga, koji se ne pretplati,
da nam vrati poslate brojeve!**

Širite in čitajte
,Glas Juga', ,Novo Riječ' in ,Narodno Jedinstvo'!

Cene oglasom:

Cela stran . . . K 50.— tretjina strani . . . K 18.—
pol strani . . . » 26.— četrt strani . . . » 14.—
osminka strani . . . » 8.—

Pri trikratnem inseriranju 10%, pri šestkratnem 15%,
pri desetkratnem 20% popusta.

Molimo sve one, koji naručuju »Glas Juga«, da počekaju na
1. broj, dok nam se vrati, jer više nemamo ni komada.



Prosimo vsakega, ki se ne misli naročiti, da nam vrne poslane številke.